

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Sosiaalisen vanhemman kokemuksia vanhemmuudesta sateenkaariperheessä

Takala, Janina

2017 Laurea

LAUREA Laurea-ammattikorkeakoulu
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Sosiaalisen vanhemman kokemuksia vanhemmuudesta sateenkaariperheessä

Takala, Janina
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2017

Takala, Janina

Sosiaalisen vanhemman kokemuksia vanhemmuudesta sateenkaariperheessä

Vuosi 2017

Sivumäärä 48

Opinnäytetyössä tutkitaan sateenkaariperheen sosiaalisen vanhemman kokemuksia vanhemmuudesta kyselyaineiston avulla. Työssä pyritään saamaan selville sosiaalisen vanhemman kokemuksia vanhemmuuden alkuajoista, vanhemmuuden tuesta ja perheiden palveluista, sekä muista erityiskokemuksista. Aineistoon kuuluu 57 vastausta. Analyysimenetelmänä on aineistolähtöinen teemoittelu.

Keskeisenä käsitteenä opinnäytetyössä on sosiaalinen vanhemmuus, joka määrittyy vanhemman sitoutumisesta lapsen arkeen. Perheissä tehdään työtä sopivien mallien rakentamiseksi. Niiden koetaan rakentuvan vanhempana toimiessa, mutta myös julkisesti saadun tunnustuksen kautta. Perhekokemuksista opinnäytetyölle oleellisia ovat siirtymä vanhemmuuteen sekä kiintyminen lapseen. Siirtymään vaikuttavat sateenkaariperheissä pitkälinen suunnitelmallisuus sekä sopivien vanhemmuuden mallien etsiminen. Suunnitelmallisuuden vuoksi kiintymys lapseen syventyy esimerkiksi hedelmöityshoitojen kautta lapsen saaneiden kohdalla. Palveluissa perheet kaipaavat koko perheen tunnistamista ja avointa keskustelua. Sateenkaariperheiden perhekokemuksiin vaikuttavat oleellisesti yhteiskunnalliset puitteet. Vanhemmat joutuvat tekemään töitä saadakseen vanhemmuudelleen juridisen turvan. Moniapilaperheet ovat erityisen hankalassa asemassa.

Vanhempien kokemukset ovat moninaisia ja voisivat olla samaistuttavia kenen tahansa vanhemmuuteen. Sosiaaliset vanhemmat kuitenkin pohtivat muita enemmän sitä, miten oma vanhemmuus rakentuu. Juridinen turvattomuus on aiheuttanut epävarmuutta vanhemmille. Kokemukset palveluista ovat vanhemmilla pääosin positiivisia, mutta kehitettävää on yhä moninaisten perheiden sekä perheiden tarpeiden tunnistamisessa.

Asiasanat: sateenkaariperheet, vanhemmuus, perheellistyminen

Takala, Janina

Experiences of Parenthood by the Non-Biological Parent in LGBT Families

Year	2017	Pages	48
<hr/>			
The bachelor's thesis studies the experiences of parenthood by the non-biological parent in LGBT families with an inquiry material. The aim of the bachelor's thesis is to get to know about the experiences of early parenthood, support to parenthood and family services, and other special experiences by the non-biological parent. The matter contains 57 responses. The analysis method is inductive thematic analysis.			

A central concept in the thesis is social parenting, which is specified by the parent's commitment to the child's everyday life and care. Families work to find and build the model of a family that fits them. That is experienced to consist privately by commitment and working as a parent, but also publicly from recognition. Everyday experiences in families that are central to the bachelor's thesis are transition to parenthood and the attachment between the child and parent. The transition to parenthood in LGBT families is affected by lengthy planning and searching for fitting parenting models. The attachment to the child has been stated to deepen for example with infertility treatments likely due to exactly because of the planning. In services families wish for recognition of the whole family and open discussion. LGBT families' family experiences are essentially affected by society's framework. Parents need to work in order to be legally secured. Families with more than two parents are in especially difficult position.

The experiences by the parents are diverse and could be relatable to any parent. Non-biological parents, however, more often than others contemplate how their position in the family and their parenthood is built. Legal insecurity also has caused uncertainty to parents. Experiences in the services are mostly positive, but there is still room for improvement with recognizing diverse families and the families' needs.

Key words: LGBT families, parenting, having a family

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Sateenkaariperheet ja vanhemmuus	6
2.1	Sosiaalinen vanhemmuus	7
2.2	Yksilön perhekokemuksia	9
2.2.1	Siirtymä vanhemmuuteen.....	9
2.2.2	Kiintyminen lapseen	10
2.3	Kokemuksia palveluissa	12
2.4	Sateenkaariperheiden yhteiskunnallinen asema	15
3	Opinnäytetyön toteuttaminen	16
4	Tulokset.....	18
4.1	Taustatekijät.....	18
4.2	Perheen arki.....	22
4.2.1	Raskausaika.....	22
4.2.2	Vanhemman saama tuki	24
4.2.3	Sosiaalisen vanhemman erityiskokemukset	26
4.3	Kokemuksia palveluissa	28
4.4	Vanhemmuuden juridiikka	29
4.4.1	Perheensisäinen adoptio ja huoltajuus	29
4.4.2	Vanhemmuuden jakaminen ja aiesopimukset	31
5	Yhteenveto	31
	Lähteet	35
	Kuviot.. ..	38
	Taulukot	39
	Liitteet.....	40

1 Johdanto

Opinnäytetyössäni tarkastelen sateenkaariperheiden sosiaalisten vanhempien kokemuksia vanhemmuudesta. Aineisto on kerätty kyselyllä. Perheestä voidaan puhua sateenkaariperheenä jos yksi tai useampi vanhempi kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Termi on laajassa käytössä, mutta perheet määrittelevät termin sopivuutta tai sopimattomuutta yksilöllisesti. Lähestyn aihetta analysoimalla Sateenkaariperheet ry:n vuonna 2015 keräämän kyselyaineiston. Tulosten valmistuessa vuonna 2017 sateenkaariväestöä koskeva keskustelu on muuttunut aavistuksen verran tutkimuksen aloitusajankohtaan nähden tasa-arvoisen avioliittolain astuttua voimaan 1.3.2017.

Sateenkaariperheet ry on pian 20 vuotta toiminut lastensuojelu- ja perhejärjestö, jonka toimintaan kuuluu muun muassa vaikuttamis- ja kehittämistyötä sekä perheiden tukea esimerkiksi neuvonnan, tukipalveluiden ja vertaisryhmien avulla (Yhdistyksen esittely). Sateenkaariperheet ry:llä on toimintaa pääkaupunkiseudun lisäksi kymmenellä paikkakunnalla, kuten Porissa, Tampereella ja Joensuussa. Toimintaan kuuluu niin yhteisiä retkiä, leirejä kuin vertaisryhmiä esimerkiksi perheen alkutaipaleella oleville, heteroliitoissa lapsia saaneille sekä isille. Järjestö tarjoaa myös koulutusta ja neuvontaa niin perheille itselleen kuin heidän kanssaan työskentelevillekin. Perheet voivat saada vertaistukea ja neuvontaa myös verkossa ja puhelimitse. Järjestössä tehdään myös tutkimustyötä Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi -tutkimushankkeessa. (Toimintaa.)

Työn tuloksia hyödynnetään muun muassa Sateenkaariperheet ry:n ryhmätoiminnan kehittämisessä. Sateenkaariperheet ry järjestää pääkaupunkiseudulla vertaisryhmän tapaamisia sosiaalisille vanhemmille. Ryhmässä voi olla sekä tulevia että jo perheellisiä vanhempia, jotka tahtovat jakaa kokemuksiaan ei-biologisesta vanhemmuudestaan (Toimintaa). Lisäksi tuloksia voidaan hyödyntää tulevassa koulutustoiminnan kehittämisessä. Järjestön koulutuksen kautta tuloksilla voi olla myös laajempaa hyötyä lapsiperheiden palveluille sosiaalisen vanhemmuuden erityiskysymysten huomioinnissa.

2 Sateenkaariperheet ja vanhemmuus

Osana opinnäytetyön teoreettista viitekehystä on vanhemmuuden käsitteet ja henkilö- tai perhekohtaisena kokemuksena vanhemmuuteen liittyvät kokemukset, kuten siirtymä vanhem-

muuteen sekä lapsen ja vanhemman välinen kiintymys. Tämän lisäksi tarkastelen sateenkaari-perheiden tutkittuja kokemuksia palveluista sekä sateenkaariperheiden yhteiskunnallista ja juridista asemaa.

2.1 Sosiaalinen vanhemmuus

Vanhemmuuden ulottuvuuksia voidaan käsitteellistää biologisen, sosiaalisen, juridisen ja psykologisen vanhemmuuden käsitteiden avulla. Käsitteellisistä eroista huolimatta vanhemmuuden ulottuvuudet ovat usein päällekkäisiä. Jaoteltuina biologisia vanhempia on vanhemmat, jonka sukusolut ovat saaneet lapsen alkuun. Juridinen vanhemmuus taas on yhteiskunnan tunnustamaa vanhemmuutta, johon sisältyy lain silmissä oikeuksia ja velvollisuuksia. Tutkimuksen kannalta ensisijainen käsite sosiaalinen vanhemmuus ei ole näin yksiselitteisesti määriteltävissä. Se muodostuu vanhemman osallistumisesta lapsen arkeen sekä hoivaan ja huolenpitoon. Psykologinen vanhemmuus usein liittyy aiemmin mainittuihin, mutta lisää syvemmän ulottuvuuden - vanhempi on sitoutunut olemaan osa lapsen elämää, ja suhteessa on molemminpuolista kiintymystä. (Tökkari 2011, 10-11.)

Sateenkaariperheiden ja opinnäytetyön kannalta oleellinen käsite *sosiaalinen vanhempi* pyrkii tässä kontekstissa selventämään biologisen ja ei-biologisen vanhemman eri rooleja, vaikeivat roolien erot perheen arjessa todentuisikaan. Vanhempien rooleissa on todennäköisesti läsnä myös muita vanhemmuuden ulottuvuuksia, osa taas jää heidän vanhemmuutensa ulkopuolelle. Opinnäytetyössä sosiaalisen vanhemmuuden lisäksi juridinen vanhemmuus on keskeinen vanhemmuuden ulottuvuus.

Sateenkaariperheen vanhempien vanhemmuutta eivät muovaa kulttuuriset mallit muiden perheiden tavoin. Perheissä päästään - ja joudutaan - perheellistymisen myötä kehittämään omanlaisensa toimintatavat lapsen hankinnasta vanhemmuuden jakamiseen asti. Yhtä lailla kuin itse valitseminen on vapaus, se voi myös olla rasite. Lainsäädäntö harvoin turvaa perheessä tehtyjä ratkaisuja, ja mallien luominen perheelle ja vanhemmuudelle voi tuntua lisäpaineena perheelle. (Lastenneuvolakäsikirja, 2017.)

Kulttuuriset mallit ilmenevät muun muassa kulttuurisissa puhetavoissa. Jämsä tarkastelee teoksessaan *Isä, joka on homo* perhettä ja vanhemmuutta koskevia diskursseja. Perhekäsitys on vuosien saatossa laajentunut käsittämään yhä moninaisempia perheitä sateenkaariperheet mukaan lukien, ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat haastavat aktiivisesti vanhemmuuden peruskategorioita. Kulttuurisissa puhetavoissa on yhä läsnä sukupuolittuneita vanhemmuuden käsityksiä, kuten käsitys äidin roolista ensisijaisena vanhempana. Suuri osa vanhemmille suunnatusta puheesta esimerkiksi lapsiperheiden palveluissa suuntautuu äidille,

ja isien kirjoitetaan vapautuvan toteuttamaan vanhemmuuttaan itselleen sopivalla, maskuliinisella tavalla, tai muovaavat sukupolvena uutta, pehmeämpää isyyden mallia. (Jämsä 2003, 13-27.) Monimuotoiset perheet haastavat näitä puhetapoja usein yksinkertaisesti olemassaolollaan, mutta myös rakentamallaan tavoilla kuvata itseään ja perhettään.

Noora Bruun tutki teemahaastatteluin naisparina lapsia hankkineiden äitien tapoja positioida itseään äitinä ja perheenä, kun olemassa olevaa mallia ei ole. Vanhempien on pitänyt tutkimuksen mukaan tehdä töitä sopivan aseman löytymiseksi. Tärkeintä aseman ja oman roolin varmistumiselle on yksityisesti rakentuva ja todentuva vanhemmuus, joka vahvistuu julkisen vanhemmuuden kautta. Yksityinen vanhemmuus tulee todeksi nähtynä, eli yleensä juridisen tai biologisen siteen myötä. Äidit määrittävät perhettään puheessaan hyvin ”tavalliseksi”, ja toteavat heidän perheensä olevan aivan kuin muutkin perheet, puhuen aktiivisesti heihin kohdistuvia erityisyyden ennakkokäsityksiä vastaan. (Bruun 2011, 34-38, 83-85.)

Juha Jämsän tutkimuksessa homomiehet, joilla on lapsia, määrittivät perheitään heteronormatiivisesta perheajattelusta poiketen moninaisesti ja monitasoisesti. Useimmissa perheissä oli useampi kuin kaksi vanhempaa, ja isät erottivat perheestään eri tasoja toisistaan vaihtoehtoisilla tai toisiaan täydentävillä tavoilla, kuten lapsi isän ja isän puolison kanssa, lapsi muiden vanhempien kanssa, sekä lapsi ja kaikki vanhemmat, tai laajennettu perhe. Tasoja eriteltiin esimerkiksi sen avulla, ketkä asuvat samassa kodissa. Tärkeä perhettä määrittävä tekijä oli myös perheeseen ja lapsen yhdessä kasvattamiseen sitoutuminen. Useat vanhemmat perheen hankinnan tarkasta suunnittelusta huolimatta puhuivat perheeksi muotoutumisesta ja oman mallin rakentamisesta sopivan mallin puuttuessa. Oma perhemalli selkeytyi vasta, kun sen itse oli rakentanut. Sopivimmat nimityksetkin ehkä piti itse kehittää, usein kuitenkin olemassa oleviin kulttuurisiin puhetapoihin viitaten, jotta oma perhe tulisi ymmärretyksi. (Jämsä 2003, 59-99.)

Tutkimukseen osallistuneiden miesten apilaperheissä erottuu perhetasojen ja -mallien sekä isäpositioiden lisäksi biologisen ja sosiaalisen vanhemman positioiden erot. Isät pohtivat, miten sosiaalisen äidin ja sosiaalisen isän asema perheessä eroaa ulkopuolisen silmin. Biologisen äidin positio määrittyy usein ensisijaiseksi niin muihin biologisiin kuin sosiaalisiin vanhempiinkin nähden sekä biologisuuden että äidinhoivan diskurssien ensisijaisuuden avulla. Erityisesti neliapilaperheessä elävän sosiaalisen isän positio on yhteiskunnallisissa diskursseissa yhä vaikeasti tavoitettava, eikä jaetun vanhemmuuden puhemallit heteronormatiivisuudessaan useinkaan riitä sisällyttämään kaikkia vanhempia. (Jämsä 2003, 93-101.)

Sateenkaariperheissä vanhemmuutta harvoin päästään toteuttamaan olemassa olevien puhetapojen sisällyttämällä tavalla, ja perheet voivat tuntea ulkopuolisuutta vallitsevassa diskursissa. Erityisen näkymättömäksi perheet voivat tuntea itsensä, jos lapsiperheiden palveluissa

ei osata päästää irti heteronormatiivisesta ja sukupuolittuneesta puheesta. Sosiaalihuollon ammattihenkilöstön eettisiin ohjeisiin sisältyvät muun muassa ”arvostava vuorovaikutus” sekä ”syrjinnän vastustaminen ja erilaisuuden hyväksyminen” pohjaten YK:n ihmisoikeussopimukseen sekä Suomen lainsäädäntöön (Talentia 2017). Tältä pohjalta osa ammattihenkilöstön osaamista ovat sensitiiviset puhetavat perheiden aidoksi kohtaamiseksi.

2.2 Yksilön perhekokemuksia

Kappaleessa tarkastelen vanhemmuuden kokemuksia vanhemmuuden siirtymän sekä vanhemman ja lapsen välisen kiintymyksen kautta.

2.2.1 Siirtymä vanhemmuuteen

Vanhemmuuteen siirtyminen alkaa jo lapsen hankinnan suunnittelemisesta, ja jatkuu niin raskausaikaan kuin lapsen syntymän jälkeiseen aikaankin. Perinteisesti ajatellaan, että isien kokemaa siirtymä on haastavampi ja kestää pidemmän aikaa, sillä isät eivät koe raskauden fysiologisia muutoksia. (Väestöliitto 2016.) Sateenkaariperheissä perheellistymisen keinot ovat erilaisia perhemuodosta riippuen, ja perhe voidaan hankkia esimerkiksi keinohedelmöityksen, sijaissynnyttäjän, adoption tai sijaisvanhemmuuden keinoin. Kyseenalaista tällöin on, voidaanko sateenkaariperheen vanhempien siirtymää vanhemmuuteen suoraan rinnastaa heteroparin vanhemmuuteen siirtymään.

Sateenkaariperheiden perheenhankintaprosesseissa, perheytymisessä, on keskeisinä piirteinä vanhempien väistämätön tietoinen pyrkimys ja vastuu. Perheen saaminen edellyttää aktiivista toimijuutta, sekä tarkkaa harkintaa, valmistautumista ja sopimista. Perheytyamisen kuvauksissa usein taas kerrotaan vähintäänkin sukusolujen saamisen tapa sekä biologiset vanhemmat. Näiden seikkojen läpikäynti saattaa vaikuttaa biologian merkityksen korostamiselta perhesuhteissa, mutta usein niiden avulla saatetaan kyseenalaistaa perhesuhteisiin liittyviä heteronormatiivisia olettamuksia ja perustella niihin liittyviä seurauksia, kuten sukusolujen luovuttajan osattomuutta lapsen vanhempana ja kasvattajana. Kerrotut seikat auttavat hahmotamaan sitä kontekstia, jonka kautta perheenjäsenten yhteiskunnallinen ja oikeudellinen asema määrittyy. (Moring 2013, 191-200.)

Janet L. Linder tutki haastattelututkimuksessaan ei-biologisen äitien kokemuksia vanhemmuuden siirtymästä, ja havaitsi kokemuksissa olevan havaittavissa tietyt vaiheet. Siirtymä alkaa vanhemmaksi haluamisen määrittymisellä ja yhteisellä päätöksellä hankkia lapsi. Sitä seuraa lapsen hankinnan keinosta päättäminen, mikä tarkentui Linderin tutkimuksessa nimenomaan

sukusolujen luovuttajan löytämiseksi. Kolmantena on hedelmöitysprosessi, neljäntenä kumppanin raskaus, sekä viidentenä synnytys ja sen jälkeinen aika. Äitien kokemuksissa eri vaiheissa toistui biologisen äidin rinnalla kulkemisen merkitys, sekä pelot ja kokemukset ulkopuolisuudesta. Ulkopuolelta syntynyt näkymättömäksi tulemisen tunne johti joillakin vanhemmista myös ”sisäiseen näkymättömyyteen”. Koska ei-biologisilla vanhemmilla ei ole välttämättä sopivia malleja vanhemmuudelleen, voi sisäisen mallin luominen vaikeutua ulkopuolista kyseenalaistamisesta, mikä osaltaan vaikeuttaa siirtymää vanhemmuuteen. Lapsen synnyttyä osa vanhemmista koki vaiheen rasittavan perhettä väsymyksen, yhteisen ajan puutteen tai alkuajan erimielisyyksien vuoksi. Vanhemmat kuitenkin kokivat vanhemmuuden jakautuvan molemmille vanhemmille yhtäläisesti, ja perheen vapaa- ja vastuujärjestelyistä sovittiin kullekin sopivilla tavoilla. (Linder 2011, 113-116, 238-254.)

Vanhemmuuteen siirtymään sisältyy myös parisuhteen ja vanhemmuuden vaikutukset toisiinsa. Parisuhdetyytyväisyys on yhteydessä vanhemmuuden laatuun - vanhemmuuden alussa parisuhdetyytyväisyyden on todettu useimmiten laskevan muun muassa kodin asioista seuraavien erimielisyyksien sekä yhteisen ajan vähenemisen myötä. Parit voivat kokea myös rakkauden määrän ja vuorovaikutuksen laadun laskevan parisuhteessa alkaneen vanhemmuuden myötä. Joidenkin pariin parisuhdetyytyväisyys kuitenkin nousee lapsen syntyessä. Vaikuttavina taustatekijöinä on erityisesti parisuhteen kesto ja hedelmöityshoidot. Parisuhteen kesto pidetessään laskee parisuhdetyytyväisyyttä. Hedelmöityshoidot vanhemmat voivat kokea suhdetta lähentäväksi, ja hoitoja saaneiden naisten parisuhdetyytyväisyys on korkeampi kuin muilla naisilla. (Rauhala 2008, 5-11 & 19-30.)

2.2.2 Kiintyminen lapseen

Kiintymyssuhde syntyy vauvan luontaisesta tarpeesta kiinnittyä toiseen ihmiseen - lapsi tarvitsee läheisyyttä selvitäkseen. Kiintymyssuhteen avulla lapsi oppii myös tunnetilojen olevan hallittavia hoivaajan tyyntymyksen avulla, ja myöhemmin itsenäisemmin. Toimintamallit tunteiden käsittelyyn ja suhteessa toiseen ihmiseen olemiseen syntyvät lapsella sen perusteella, miten hoivaaja reagoi lapsen aloitteisiin ja miten hyväksytty lapsi on hoivaajan silmissä. Lapsella ja eri vanhemmilla voi olla keskenään erilaisia kiintymyssuhteita, ja parhaimmillaan ne tasapainottavat ja täydentävät toisiaan. Biologisuudella ei kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta ole merkitystä, vaan tärkeintä on lapsen ja vanhemman suhteen psyykkinen merkitys. (Sinkkonen 2004, 1866-1873.)

Hyvän kiintymyssuhteen syntymiseksi vaatimuksena ei ole suhde ensisijaisesti biologiseen äitiin, vaan se voi syntyä kehen tahansa lapsen tarpeisiin vastaavaan aikuiseen. Ammattilaisen tehtävänä on tukea kaikkia vanhempia muodostamaan suhdetta vauvaan. Kiintymyssuhteen

muodostamiseen vaikuttavat sekä itse vanhempaan muodostettu kiintymyssuhde että elämäntilanteelliset tekijät, ja toiset vanhemmat saattavat tarvita suhteen muodostumiseen toisia enemmän tukea. (Hakulinen ym. 2016, 35-36.)

Vauvan ja vanhemman suhde alkaa jo raskausaikana, ja raskauden aikaisen kiintymyksen katsotaan ennakoivan vanhemman käyttäytymistä lapsen syntymän jälkeenkin. Pohjana kiintymyksen syntymiselle ovat vanhemman sosiaaliset ja kognitiiviset taidot, sekä vanhemman oma kiintymyssuhde hoivaajaansa. Kiintymyksen luonteeseen vaikuttavat myös esimerkiksi vanhemman ikä, mielenterveys ja minäkuva, sosiaalinen tuki, sekä mahdolliset aiemmat raskauskokemukset. Kiintymys myös ilmenee kognitiivisina ja emotionaalisina prosesseina, sekä käyttäytymisenä ja terveellisinä elämäntapoina. Kognitiivisesti kiintymys ilmenee vanhemman mentalisaatiokykynä, eli vanhemman kykynä nähdä lapsi omana erillisenä persoonanaan, jolla on omia kokemuksia ja taipumuksia, sekä sanoittaa näitä kokemuksia. Sosiaalisesti kiintymys todentuu vuorovaikutuksena vauvan kanssa ja kiintymyksen ilmaisemisena. Jo raskauden aikana vanhempi puhuu ja on muuten vuorovaikutuksessa vauvan kanssa, ja tekee vauvan hyvinvointiin vaikuttavia päätöksiä omalla terveyskäyttäytymisellään. Vanhemman mentalisaatiokyky on avainroolissa kiintymyksen syntymiseksi, mutta usein kiintymyksen mahdollistavat tekijät sekä sen ilmenemismuodot eivät välttämättä ole selkeästi eriteltävissä. (Doan & Zimerman 2008, 20-28.)

Kiintymyssuhteen luominen lapseen alkaa vanhemmilla jo raskauden alettua. Sekä raskaana oleva vanhempi että muut vanhemmat aloittavat lapseen tutustumisen raskausaikana; raskaana oleva vanhempi tutustuu lapsen mielialoihin ja luonteeseen lapsen liikkeiden kautta, muut vanhemmat esimerkiksi tunnustelemalla lapsen liikkeitä vatsan läpi. Vanhemmat alkavat muodostamaan jo varhain mielikuvia lapsestaan sekä tämän luonteesta ja temperamentista. Usein isän ja äidin ydinperheessä äidin mielikuvat lapsesta liittyvät isää useammin hoivaan, ja isän mielikuvat taas lapsen ulkonäköön ja olemukseen. Äideillä mielikuvia lapsesta alkaa syntymään usein jo heti, kun hän tuntee sikiön liikkeet - osa isistä taas saattaa alkaa muodostaa mielikuvia vasta raskauden viimeisellä kolmanneksella. Näiden mielikuvien ja tunteiden kautta vanhemmat alkavat muodostaa kiintymyssuhdetta syntyvään lapseen. (Punamäki 2011, 99-101.)

Miten perheen hankinnan keinot, vanhempien sukupuoli ja perhemuoto vaikuttavat kiintymyssuhteiden syntymiseen? Hedelmöityshoitojen kautta raskaaksi tulleiden, aiempien lapsettomuudesta kärsivien vanhempien on tutkittu ilmaisevan muita positiivisempia kokemuksia vanhemmuudesta lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana. Lahjoitettujen sukusolujen käytöllä ja geneettisen suhteen puuttumisesta lapseen ei ole todettu olevan negatiivisia vaikutuksia vanhemmuuteen tai vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Lapsen hankinnan prosessilla voi olla jopa vanhempia yhteen hitsaava sekä vanhemmuuteen valmentava vaikutus. Naisparien

lapset, jotka ovat saaneet alkunsa lahjoitetuilla sukusoluilla, voivat yhtä hyvin kuin muidenkin vanhempien lapset. (Repokari 2011, 197-206.)

Samaa sukupuolta olevien parien yhteinen adoptio tuli mahdolliseksi maaliskuussa 2017 tasa-arvoisen avioliittolain myötä. Tähän asti samaa seksuaalivähemmistöön kuuluva on voinut adoptoida lapsen yksin, mutta ei yhdessä muuta kuin vastakkaista sukupuolta olevan kumppaninsa tai puolisonsa kanssa. Usein elinympäristön, hoivan ja ihmissuhteiden paraneminen antavat adoptiolapselle korjaavia kokemuksia, mutta lapset voivat kuitenkin oireilla aiempia kokemuksiaan. Adoptiovalmennuksesta huolimatta lapsi-vanhempi-suhteen vaativuus voi olla yllättävää. Suhteeseen vaikuttaa myös vanhemmuuden ja suhteen alkaminen ilman aiempaa kontaktia lapseen. Luottamuksen ja kiintymyssuhteen syntyminen on sekä vanhemmalle että lapselle merkityksellistä, mutta siihen saatetaan tarvita tukea. (Pasanen & Pärssilä-Hentula 2011, 217-236.)

Anna Moring toteaa tutkimuksessaan, että aikakauslehtien ja perheoppaiden sateenkaariperhekeskustelussakin esille nouseva kiintymyspuhe on usein sukupuolitunutta. Sateenkaariperheiden arjen järjestelyissä äidin tai äitien kiintymyssuhde lapseen nähdään usein ensisijaisena isään tai isiin nähden, samaan tapaan kuin perinteisessä ydinperheiden äidinhoivakeskustelussa. Kiintymyssuhteisiin liittyvä keskustelu tuottaa usein perheissä sukupuolitavasti normittavia näkemyksiä äidin tai äitien hoivan ensisijaisuudesta, mikä asettaa isille vaatimuksia sitoutua lapsen elämään kuitenkin joutaen omasta tarpeestaan viettää aikaa lapsen kanssa. Tästä näkökulmasta sosiaalisen äidin asema asettuu biologisen isyyden odotusten ja äidin hoivan kokonaisvastuun välimaastoon. (Moring 2013, 156-173.)

Michele M. McKelveyn tutkimuksessa sosiaaliset äidit näkivät oman ja biologisen äidin roolien eräänä merkittävimmistä eroista imettämisen. Äideillä oli imettämiseen liittyviä kauteudentunteita sekä pelkoja siitä, syntyykö sosiaalisen äidin ja lapsen välille ilman biologista sidettä samanlaista kiintymystä kuin biologisen äidin kanssa. Äidit jakoivat vanhemmuuden vastuita muun muassa sosiaalisen äidin ottamalla vastuuta muista kodin ja lapsen hoitoon liittyvistä tehtävistä biologista äitiä enemmän sekä osallistumalla lapsen syöttämiseen pullorokinnalla. Syöttämiseen osallistuneet äidit saivat näin vahvistusta roolilleen äitinä ja kokivat syöttämisen syventävän hoiva- ja kiintymyssuhdetta, ja osa äideistä pyrki syventämään suhdettaan lapseen tämän lisäksi runsaalla ihokontaktilla. (McKelvey 2013, 108-110, 126.)

2.3 Kokemuksia palveluissa

Eräänä opinnäytetyön tutkimuskohteena on sateenkaariperheitten palvelukokemukset. Kuosmasen ja Jämsän toimittamassa teoksessa esitellään vuonna 2006 tehtyä selvitystä suomalaisen sateenkaariperheiden kokemuksia sosiaali- ja terveystaloudissa ja koulussa. Kyselyn tulosten mukaan ammattilaisten oli vaikeaa sovittaa palveluita sateenkaariperheille. Sukupuolitettut vanhemmuuden roolit sekä ydinperhemalli olivat keskeisesti läsnä palveluissa. Myös vanhemmuuden roolit vaikuttavat tyytyväisyyteen palveluista; sosiaaliset vanhemmat kokivat saaneensa tukea vanhemmuudelleen eniten päiväkodista ja koulusta, mutta monessa muussa palvelussa heidän vanhemmuutensa oli muihin vanhempiin eri asemassa, muun muassa lain-säädännöllisistä syistä. (Kuosmanen & Jämsä 2007, 102-103.)

Tutkimuksessa suurin osa hedelmöityshoitoklinikoista kokemuksistaan kertoneista oli ydinperheissä asuvia naispareja. Pääsääntöisesti vastaajat olivat tyytyväisiä klinikoilta saamaansa palveluun, ja kohtaamiset ja tuen saanti koettiin suurimmaksi osaksi positiiviseksi tai neutraaliksi. Vastaajista vain pieni osa kuului muihin perhemuotoihin, mutta yksittäisten vastauksen perusteella voisi tulkita perhemuodon vaikuttavan perhesuhteiden näkyväksi tuloon klinikkakalla - erityisesti moniapilaperheet olivat vastanneet, etteivät heidän perhesuhteensa tulleet näkyviksi ja tarpeensa kohdatuiksi. (Kuosmanen & Jämsä 2007, 46-51.)

McKelvey'n yhdysvaltalais tutkimuksessa sosiaaliset äidit kertoivat positiivisia kokemuksia saamastaan palvelusta synnytyssairaalassa. Vanhempien epävarmuus ja pelot omien oikeuksien toteutumisesta ja huolet puolison ja lapsen terveydentilasta olivat sairaalaan mentäessä suuria, mutta helpottuivat hoitajien ammattitaitoisella kohtaamisella. Tunnistetuksi tuleminen tasavertaisena vanhempana antoi vanhemmille arvokkaan ensikokemuksen perheenä kohdatuksi tulemisesta. Vanhemman huomioiminen ja osallistaminen synnytykseen ja vauvaan hoitoon olivat tärkeitä tekijöitä vanhempien kokemuksissa kohdatuksi ja tunnistetuksi tulemisessä, ja rauhoittivat vanhempien epävarmuuden tunteita. (McKelvey 2013, 104-105.)

Kuosmasen ja Jämsän tutkimuksessa suurin osa sateenkaariperheistä kertoi tulleen tunnistetuksi sateenkaariperheelliseksi äitiys- ja lastenneuvolassa. Vastanneista huonoiten sateenkaariperheelliseksi tunnistettiin itsellisiä äitejä, uusperheiden äitejä ja monimuotoisten perheiden äitejä. Sateenkaariperheen tunnistaminen palvelussa ei aina kuitenkaan johtanut asiakaskäytäntöjen muuttamiseen. Neuvoloiden sateenkaariperheiden tukea estävinä asiakaskäytäntöinä tulikin tutkimuksessa esille juuri raskaana olevan äidin perhesuhteiden tunnistaminen, perhemuodon ohittaminen, ja esimerkiksi lomakkeisiin liittyvät heteronormatisoivat kirjauskäytännöt. Neuvoloiden kyvystä vastata sateenkaariperheiden tarpeisiin suurin osa vastaajista ei joko ollut varma, tai koki, ettei terveydenhoitaja tuntenut perheiden tarpeita. Osa perheistä koki, ettei saanut tukea perheelleen tai vanhemmuudelleen neuvolassa. Kuitenkin suurin osa kaikista vastaajista, 88 prosenttia piti asiakassuhdetta kokonaisuudessaan positiivisena. (Kuosmanen & Jämsä 2007, 52-57.) Myös Asikainen, Hietanen ja Silvast havaitsevat

opinnäytetyössään, että neuvolan terveydenhoitaja ei ole aina osannut huomioida koko perhettä asiakkaana, vaan on keskittynyt biologiseen äitiin ja lapseen. Erityisesti perheiden kokemukset perhevalmennuksesta välittävät kuvaa heteronormatiivisista ja eksklusiivisista puhetavoista. (Asikainen, Hietanen ja Silvast 2012, 42-44.)

Lähes 70 prosenttia vastaajista kertoi tulleen tunnistetuksi sateenkaariperheelliseksi päiväkodin asiakkaana vähintään melko hyvin. Kuitenkin melkein viidennes vastaajista ei ollut varmoja, tunnistettiin heidän perhemuotonsa palvelussa vai ei, mikä osaltaan kertoo asiakassuhteen tiiviystä. Suurin osa vastaajista koki kuitenkin suhtautumisen perheeseen ja koko perheen ottamisen päiväkodin työskentelyyn hyvänä. Erityistarpeet, joista perheet ovat päiväkodissa voineet suorana kertoa, on kohdattu ja käsitelty, mutta kaikkia sateenkaariperheiden erityistarpeita päiväkodeissa ei ole tunnettu. Erityistarpeiden huomioinnille on ollut vaatimuksena vanhempien oma aktiivisuus niiden esilletuomiseen, mutta monet vanhemmat toivoivat tutkimuksessa myös työntekijöiden aloitteellista keskusteluvalmiutta perheestä ja heidän toiveistaan. (Kuosmanen & Jämsä 2007, 62-68.)

Varhaiskasvatuksessa sateenkaariperheiden kanssa työskenneltäessä hyvä kasvatuskumppanuus on tärkeää; asiakassuhteen luottamuksellisuus ja lapsen todellisuuden tukeminen ovat edellytyksenä toimivalle kasvatuskumppanuudelle. Päiväkodeissa pitää myös pystyä sisällyttämään moninaiset perheet keskusteluun niin vanhempien kanssa että lapsiryhmissä. Perheiden kanssa on hyvä keskustella avoimesti muun muassa siitä, millä nimillä perheenjäseniä heidän perheessään kutsutaan, miten perheensisäinen vastuunjakto toimii, ja miten he toivovat omasta perheestään ja laajemmin sateenkaariteemoista keskusteltavan. (Mäkipää 2011.)

Koulujen opettajien tiedoissa sateenkaariperheistä ja heidän tarpeistaan koettiin Jämsän ja Kuosmasen tutkimuksessa olevan täydennettävää, mutta suurin osa vastanneista koki opettajien kuitenkin vähintään olevan halukkaita kohtaamaan perheiden erityistarpeet. 41:stä vastaajasta hieman alle kolmannes koki, ettei ole varma hahmottaako opettaja lapsen perhesuhteet, ja heistä vain kaksi vastaajaa koki opettajan ohittaneen osan vanhemmista. Yli puolet koki koulussa tapahtuvan keskustelun sateenkaariperheistä olleen asiallista, mutta viidennes vastaajista koki keskustelun epäasiallisena, mikä todennäköisesti vaikuttaa koulun ja perheen välillä tehtävään yhteistyöhön. (Kuosmanen & Jämsä 2007, 68-69.) Marja Pennanen toteaa pro gradu -tutkielmassaan sateenkaariperheiden vanhempien kertovan kokemuksiensa koulun kanssa tehtävästä yhteistyöstä olevan positiivisia, ja opettajien kohdanneen heidät tasavertaisesti muiden vanhempien kanssa. Vanhemmat arvostivat tiiviitä ja avoimia suhteita kouluihin ja kokivat yhteistyön sujuvaksi. (Pennanen 2009, 41-47.)

2.4 Sateenkaariperheiden yhteiskunnallinen asema

Suomalainen lainsäädäntö on vasta melko hiljattain alkanut tunnistamaan sateenkaariperheitä. Lainsäädäntö ei edelleenkään tunnista sateenkaariperheiden kaikkia tarpeita, ja perheet joutuvat yhä selviytymään byrokratiaviidakossa turvatakseen vanhemmuuttaan. Erityisesti moniapilaperheissä osa vanhemmista saattaa jäädä lainsäädännöltä pimentoon, sillä vanhemmuutta säätelevissä laeissa tunnistetaan lapselle vain kaksi vanhempaa (Aarnipuu 2010, 6).

Samaa sukupuolta olevien vanhempien on Suomessa tehtävä perheensisäinen adoptio, jotta molemmat vanhemmat voivat olla lapsen juridisia vanhempia. Perheen sisäinen adoptio onnistuu kuitenkin vain, jos vanhemmat ovat rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitossa, ja edellyttää adoptioneuvonnassa käymistä. (Adoptiolaki 22/2012.) Adoptioprosessi voi kestää kuukausia (Seta ry).

Perheensisäinen adoptio koetaan perheissä epätasa-arvoistavaksi käytännöksi. Adoptio tuo mukanaan ristiriitaisia tunteita, sillä niin helpottavaa kuin juridisen vanhemmuuden saaminen onkin, adoptioprosessi ei sovi luonteeltaan perheiden perhekokemukseen. Perheissä koetaan sosiaalisen vanhemman joutuvan todistamaan sopivuuttaan vanhemmaksi omalle lapselleen. Lisäksi adoptio on pitkälinen prosessi, ja kuormittaa vanhempia ja luo epävarmuutta esimerkiksi vanhempien erotessa tai sukusoluja luovuttaneen henkilön pyrkiessä todentamaan vanhemmuuttaan. Vanhemmuuden todentumattomuus voi vaikuttaa myös perheen toimeentuloon ja vauva-arjen jakamismahdollisuuksiin, sillä sosiaalinen vanhempi ei saa isyysrahaa ennen adoption läpimenoa. (Korkala 2014, 66-71.)

Myös juridisesti tunnustamattomat vanhemmat voivat hakea lapsen huoltajuutta. Huoltajuus mahdollistaa lainsäädännön silmissä lapsen huoltoon kuuluvien tehtävien hoitaminen sekä lasta koskeviin päätöksiin osallistumisen. Tuomioistuim voi myöntää lapsen huoltajuuden vanhempien lisäksi muille henkilöille heidän suostumuksellaan. Käytännössä huoltajuutta haetaan vapaamuotoisella hakemuksella. Laissa määritellyt tapaamisoikeudet koskettavat juridisia vanhempia. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.) Käytännössä samaa sukupuolta olevan ydinperheen huoltajuuden saaminen tuomioistuimen kautta on helpompaa kuin huoltajuuden myöntäminen useammalle perheen vanhemmalle (Sateenkaariperheen byrokratiaa).

Mutkikkaan lainsäädännön ja perhemuotojen kesken eriävien toimintatapojen sijaan vanhemmuuden jakamiseksi on ehdotettu esimerkiksi vanhemmuuden myöntämistä vanhemmuusoletaman kautta, jolloin avioliitossa olevat vanhemmat olisivat lapsen juridisia vanhempia heti lapsen hankkimisen keinoista huolimatta. Lisäksi sijaissyntysjärjestelyjen kiellon nähdään

asettavan miesparit muiden kanssa epätasa-arvoiseen asemaan. (Salminen 2014, 43-44.) Mikäli sijaissyntyys laillistettaisiin, tulisi sen perheiden tasavertaisuuden takaamiseksi olla mahdollista myös niille, jotka eivät pysty käyttämään omia sukusolujaan. Nykytilanteessa sijaissyntytysjärjestelyjä hoidetaan epävirallisesti tai ulkomailla, mikä jättää osapuolet ilman lainsäädännöllistä turvaa. (Sateenkaariperheet ry 2012.)

Vanhemmuuteen ja huoltajuuteen liittyvien seikkojen lisäksi sateenkaariperheissä joudutaan miettimään myös muita perheen järjestelyjä, kuten perhevapaisiin ja -etuuksiin liittyviä seikkoja. Maaliskuussa 2017 voimaan astunut tasa-arvoinen avioliitto laki toi mukanaan muutoksia naisparien vanhempain- ja isyysrahaetuuksiin. Voimaan astuneen avioliittolain myötä naispari voi saada isyys- tai vanhempainrahaa jo avioliitossa. Myös yksinhuoltajaisillä on näihin oikeus, aiemmasta poiketen ilman suhdetta lapsen äitiin. (Kansaneläkelaitos 2017.)

3 Opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä tietoa sateenkaariperheiden sosiaalisten vanhempien erityiskokemuksista. Tutkin aihetta analysoimalla Sateenkaariperheet ry:n keräämän kyselyaineiston. Tuloksilla pyritään vaikuttamaan Sateenkaariperheet ry:n työhön sekä muiden palveluntuottajien näkemyksiin sekä kykyyn vastata sateenkaariperheiden tarpeisiin.

Opinnäytetyössä on laadultaan sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen tutkimuksen elementtejä; aineiston määrästä huolimatta analyysi tapahtuu laadullisen tutkimuksen analyysin keinoin, sillä aineisto rakentuu avoimista vastauksista. Tutkimuskysymykset tarkentuivat seuraavanlaisiksi:

- Millaisia kokemuksia sosiaalisilla vanhemmilla on raskausajasta, vanhemmuuteen valmistautumisesta, perheensisäisestä adoptiosta ja huoltajuudesta?
- Millaista tukea sosiaaliset vanhemmat ovat saaneet ja kaivanneet, ja miten he ovat kokeneet vanhemmuutensa tulleen huomioduksi?
- Millaisia muita erityisiä kokemuksia sosiaalisilla vanhemmilla on vanhemmuudesta?

Aineisto on Sateenkaariperheet ry:n keräämä. Kysely on tehty syksyllä 2015 järjestössä olleen harjoittelijan toimesta, ja vastauksia saatiin syys- ja lokakuun aikana. Kyselyä levitettiin järjestön sosiaalisessa mediassa (mm. Facebook) sekä jäsenille suunnatussa uutiskirjeessä. Vastaukset kerättiin sähköisesti. Vastaajien anonymiteetti on varmistettu häivyttämällä vastauksista tunnistettavuuteen vaikuttavia yksityiskohtia. Aineistoa on käsitelty huolellisen luottamuksellisesti, eikä aineistoa ole annettu ulkopuolisille. Opinnäytetyön toteuttamisen jälkeen aineisto säilyy Sateenkaariperheet ry:llä.

Kyselyssä on kysytty taustatietojen lisäksi avoimia kysymyksiä esimerkiksi sosiaalisen vanhemman tunteista ja kokemuksista raskausajasta ja vanhemmuuden alkamisesta, vanhemmuuden tuesta, perheen sisäisestä adoptiosta ja huoltajuudesta, sekä kokemuksista erilaisista palveluissa lasten hankinnan aikana sekä myöhemmin lapsiperheenä (muun muassa hedelmöitysklinikat, synnytys sairaalat, päiväkodit). Moni kysymyksistä lähestyy sosiaalisen vanhemmuuden erityiskysymyksiä raskaudesta, lapsen syntymästä ja neuvola-ajasta lähtien. Kyselyyn on voinut vastata kuitenkin myös uusperheitä, joilla ei ole jaettua kokemusta yhteisten lasten hankkimisesta ja odotusajasta. Kysely löytyy liitteenä 1.

Vastauksia saatiin yhteensä 64, joista analyysissä ovat mukana 57. Työn selkeyden vuoksi suljen analyysistä ulos kyselyyn vastanneet sijaisperheet. Termi ”sosiaalinen vanhempi” pätee heihinkin, sillä sijaisvanhemmat täyttävät vanhemmuuden tehtäviä ja vastuita lapsen arjessa, sekä vastaavat arjen hoivasta ja huolenpidosta. Sateenkaarevat sijaisperheet ovat tutkimuksen ja huomion arvoisia, mutta aiheen tutkiminen ja analysoiminen omana kokonaisuutenaan palvelee paremmin ryhmän tarpeita kysymysten erityisyyden vuoksi. Opinnäytetyössä ei olisi käsitellyn teorian lisäksi ollut mahdollisuutta pohtia muun muassa lasten taustojen vaikutusta perheen arkeen tai biologisten vanhempien huoltajuuteen liittyviä kysymyksiä.

Analyysimenetelmänä on sisällönanalyysi ja teemoittelu. Teemojen löytäminen aineistosta alkaa aineiston yksinkertaistamisella, minkä jälkeen aineistosta pyritään löytämään siinä esille tulevia ajatuksia. Analyysi tuottaa teemoja, kun näille asioille löydetään kuvaavat nimet ja kuvaukset. Analyysi vie itse itseään eteenpäin, eikä syntyviä teemoja voi ennakoida ennen niiden löytämistä aineistosta. Analyysin aikana vastauksissa tulevia konkreettisia kokemuksia tulee myös saattaa yleisempään, abstraktimpaan muotoon. (Corbin & Strauss 2008, 159-194.) Lähestyin teemoittelua käymällä läpi vastauksia, tiivistämällä niitä suppeampaan muotoon, etsimällä aineistolähtöisesti vastauksista kumpuavia avainsanoja ja -ilmauksia, ja erittelemällä samankaltaisia vastauksia omaksi ryhmäkseen. Kyselyn eri aihealueille kerääntyi joukkoja erilaisia vastausryhmiä, joiden luonteet selkiytyivät niitä läpikäymällä yhdistävien käsitteiden ja teemojen löytymiseksi. Näiden käsitteiden ja teemojen avulla kyselyn tulokset selkiytyivät ja teemoille löytyi nimiä. Käsittelen kyselyssä esille tulleita aiheita kysymysten avulla jaoteltuina, mutta analyysissä olen huomionut mikäli myös muiden kysymysten vastauksissa on tullut esille muihin teemoihin sopivia kuvauksia.

Analyysimenetelmän eettisyyttä pohdittaessa teemoitteluun liittyy erityisesti ylitulkinnan vaara (Moilanen & Räihä 2007, 56). Pyrin pitämään syntyvät teemat mahdollisimman lähellä vastauksissa esille tulevia kokemuksia, ja näin pitämään tulokset luotettavina. Luotettavuuteen vaikuttavat myös tutkimusprosessin ja analyysin läpinäkyvyys, sekä tutkimuksen lähtö-

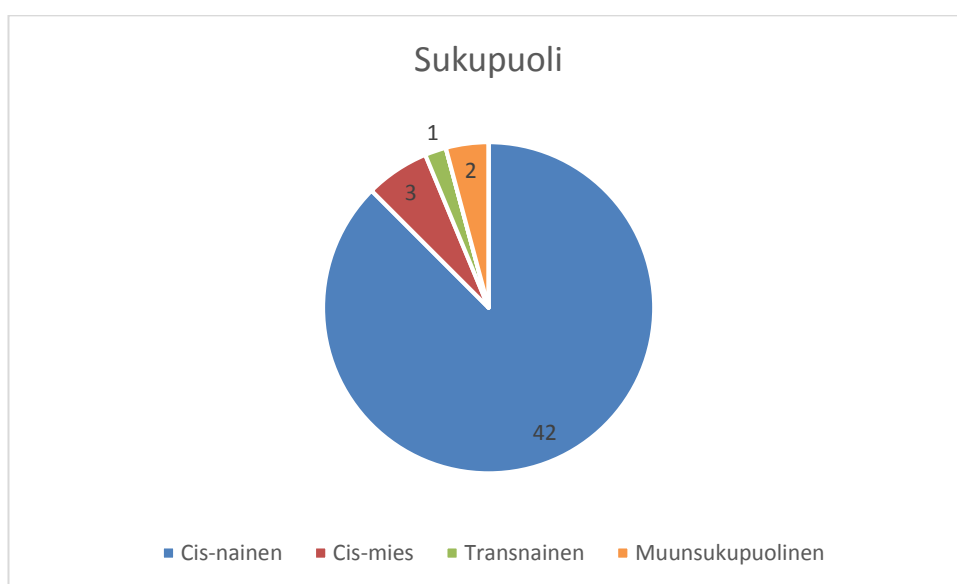
kohtana toimineiden teoreettisten lähtökohtien selkeys (Silverman 2010, 282). Pysin raportoinnissani tarjoamaan lukijalle selkeän näkökulman tutkimuksen toteuttamisesta sekä ennen opinnäytetyöprosessin alkua että sen jälkeen.

4 Tulokset

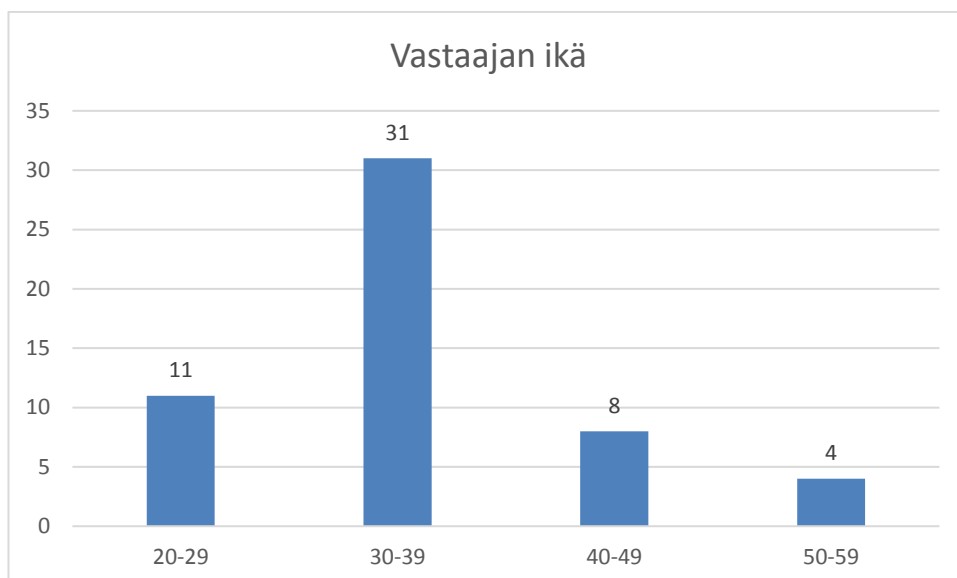
Ensimmäiseksi käyn läpi kyselyn taustatekijöitä, minkä jälkeen esittelen tuloksia perheen arkeen, palvelukokemuksiin sekä vanhemmuuden juridiikkaan liittyen.

4.1 Taustatekijät

Kyselyyn vastanneista 42 oli cis-naisia, eli naisia, joiden sukupuoli-identiteetti vastaa syntymätodistukseen määritettyä sukupuolta. Kolme vastaajista oli cis-miehiä, yksi transnainen ja kaksi muunsukupuolista. Transmiehiä, intersukupuolisia tai muu, mikä -kohtaan vastanneita ei aineistossa ole.

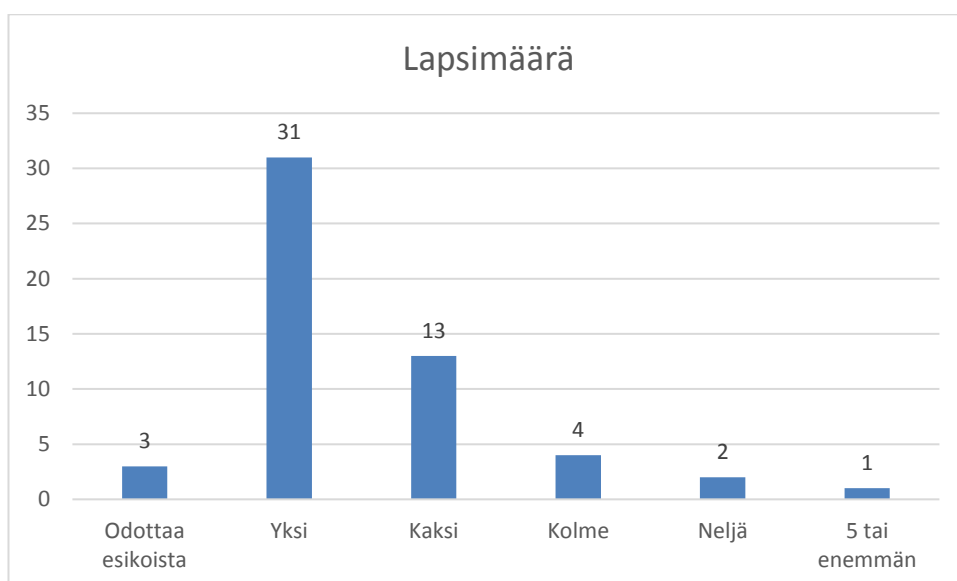

Kuva 1: Vastaajien sukupuolijakauma

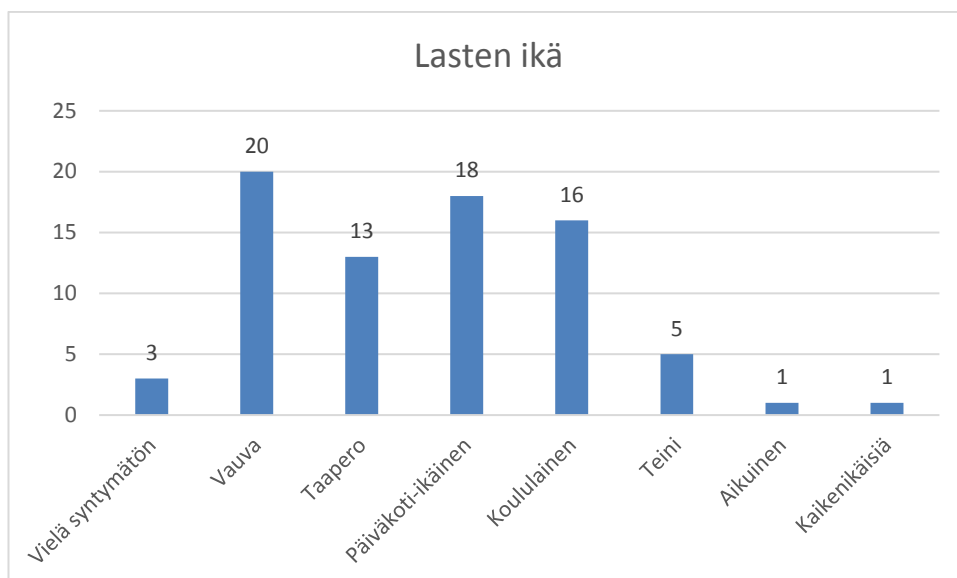
Kuva 2: Vastaajien ikäjakauma

Suurin osa vastaajista (42) on alle 40-vuotiaita, ikäluokissa 20-29 (11 kpl) ja 30-39 (31 kpl). Kahdeksan vastaajaa on 40-49-vuotiaita, ja neljä vastaajaa 50-59-vuotiaita.

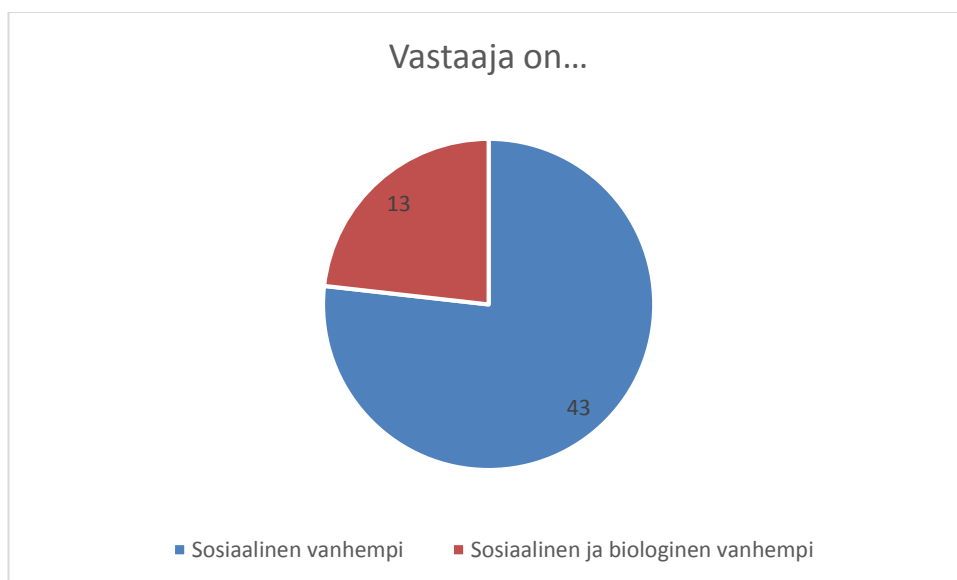
Kuva 3: Vastaajien lapsimäärät

31:llä vastaajalla on perheessään yksi lapsi, ja kolme odottaa esikoistaan. 13 vastaajaa kertoo perheessä olevan kaksi lasta. Suurempia perheitä on vastaajista vain kourallisella; neljällä vastaajalla on kolme lasta, kahdella neljä lasta ja vain yhdellä viisi tai useampi lapsi.

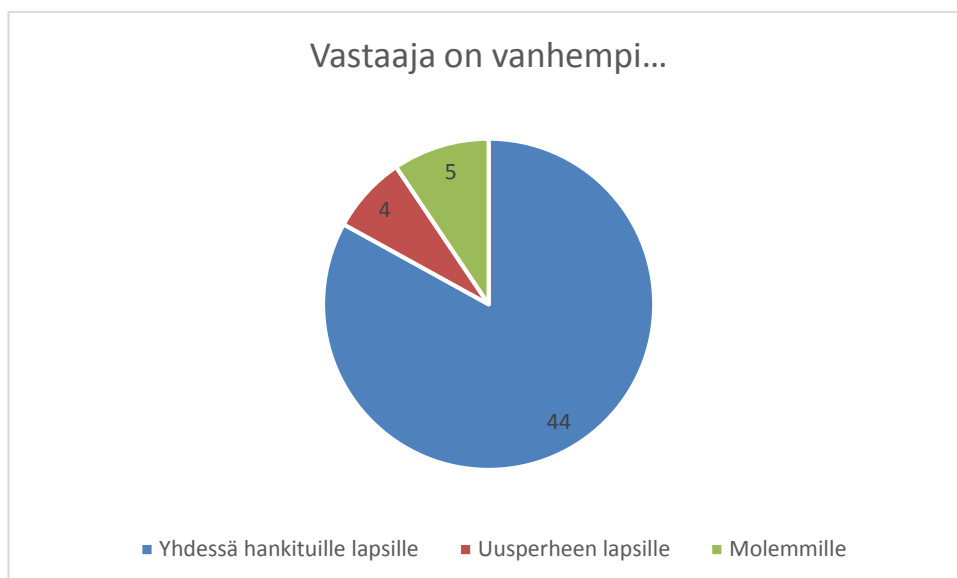
Kuva 4: Vastaajien lasten iät

Suurin osa vastaajien lapsista oli vauva-, taapero-, tai päiväkotikäisiä. Vastaajat ovat kuitenkin voineet valita useamman vaihtoehdon niin eri ikäisten lastensa vuoksi kuin vastausvaihtoehtojen moniselitteisyyden vuoksi. Kuitenkin vain yksi vastaaja kertoo lapsensa olevan aikuinen, ja yksi perheessä olevan kaikenikäisiä lapsia.

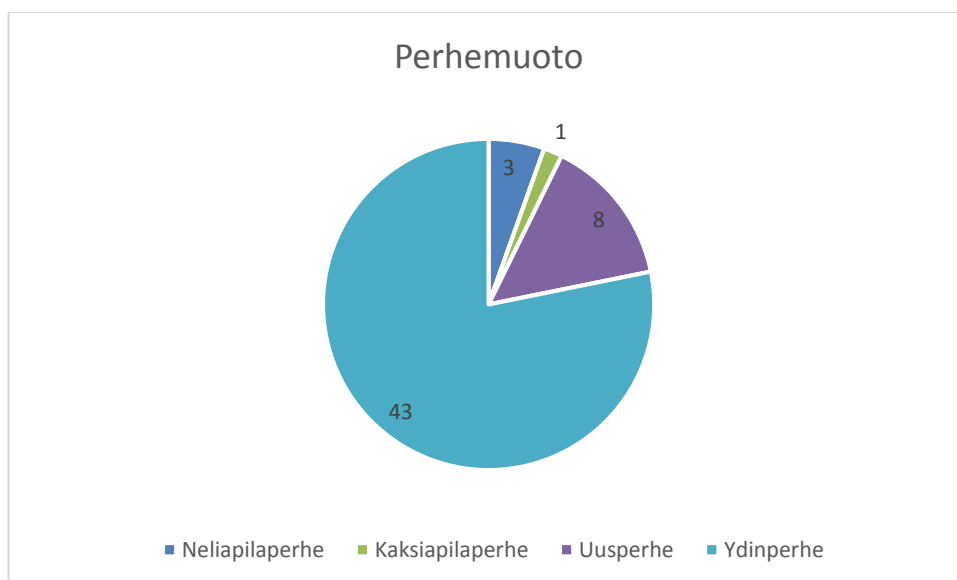
Kuva 5: Sosiaalisten ja biologisten vanhempien jakauma vastaajissa

Viidennellä kysymyksellä kartoitetaan vastanneiden vanhempien rooleja sosiaalisena ja/tai biologisena vanhempana. Vastaajana on ollut useita (13), jotka ovat sosiaalisen vanhemman lisäksi biologisia vanhempia. 43 vastaajista on vain sosiaalisia vanhempia.

Kuva 6: Uusperheisiin kuuluvien osuus vastaajista

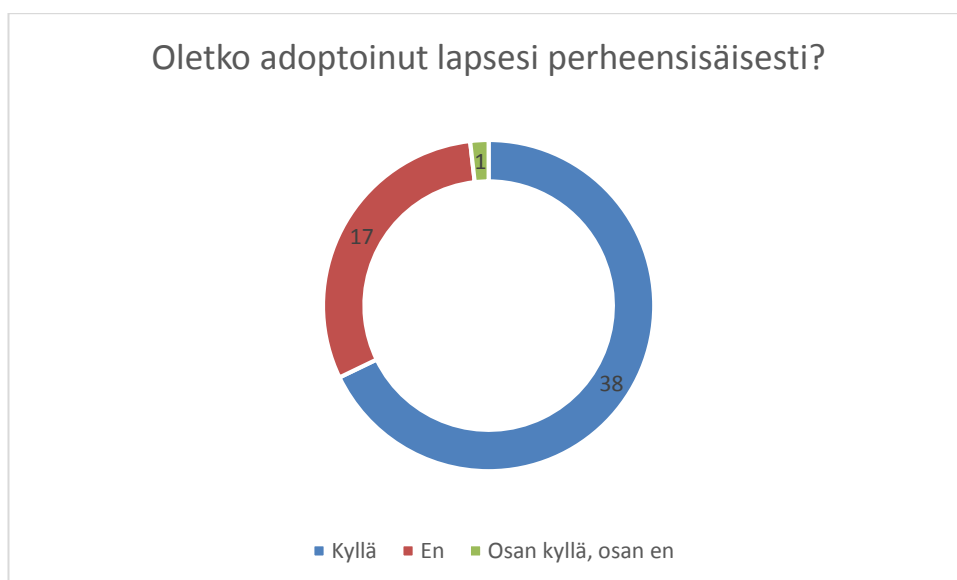
Sosiaalisena vanhempana uusperheen perustamisen myötä olevia on neljä vastaajaa. Muilla vastaajilla on myös perheessä yhdessä hankittuja lapsia - heistä viisi on vanhempana myös perheiden yhdistymisen myötä uusperheen lapsille, ja 44 vastaajaa vain yhdessä hankituille lapsille.

Kuva 7: Vastaajien perhemuodot

Suurin osa vastaajista (43) kertoi perheensä olevansa osa ydinperhettä. Heistä suurin osa (33) on saanut lapsensa klinikalle lahjoitettujen sukusolujen avulla. 13 taas on saanut lapsen itse hankitun luovuttajan avulla. Yksi ydinperheen valinneesta vastaajasta on vastannut kuuluvansa myös uusperheeseen. Uusperheitä aineistossa on yhteensä kahdeksan.

Apilaperheitä aineistossa on yhteensä neljä; yksi kaksiapilaperheen vanhempi (yhdessä ystävän kanssa perheen perustanut) sekä kolme neliapilaperhettä. Kolmiapilaperheitä ei vastajissa ole.

Kuva 8: Perheensisäisesti adoptoineiden osuus vastajista

Vastajista suurin osa, 38 kappaletta, on adoptoinut lapsensa perheensisäisesti. Vain yksi vastaja on adoptoinut osan lapsistaan, ja osaa ei. 17 vastajaa ei ole adoptoinut lapsiaan perheensisäisesti - toisaalta kyselyyn on voinut vastata vielä lastaan odottavia vanhempia, joille perheensisäinen adoptio ei olisi vielä edes mahdollinen.

4.2 Perheen arki

Kappaleessa esittelen kyselyssä esille tulleita tuloksia perheiden arkeen liittyvistä kokemuksista. Tämä pitää sisällään vanhempien kokemukset raskausajasta, sosiaalisen vanhemman tueksi ja tunnistetuksi tulemisesta, sekä muista sosiaalisen vanhemman erityiskokemuksista.

4.2.1 Raskausaika

Kyselyllä pyrittiin saamaan selville sosiaalisen vanhemman kokemuksia perheen raskausajasta kysymällä millaisena vastaja raskausajan koki, sekä millaisia toiveita ja pelkoja hänellä oli. Taulukossa 1 on koottuna kyselyyn vastanneiden vanhempien kuvaamia kokemuksia raskausajasta luokiteltuna. Osalle luokista syntyi luontaisesti vastapareja, sillä vanhemmilla saattoi

olla toisistaan eroavia kokemuksia, tai jopa samassa vastauksessa esille tuli vastakkaisia kokemuksia.

Vanhempien kokemuksia raskausaikana	
Ilo	Huoli
Innokas odotus	Huolet lapsen terveydestä ja synnytyksestä
Raskauden seuraaminen	Raskauden seuraaminen
Kiintyminen vauvaan	Huolet kiintymyssuhteesta
	Oma asema perheessä

Taulukko 1: Vastaaajien kuvaamia kokemuksia raskausajalta luokiteltuna

Vastauksista päälimmäisenä raskauden aikaisena kokemuksena nousi esille huoli synnyttävän vanhemman ja lapsen terveydestä. Nekin, joiden puolison raskaus sujui ilman komplikaatioita, olivat huolissaan lapsen ja toisen vanhemman hyvinvoinnista ja mahdollisista vaikeuksista. Lapsen toivottiin olevan terve ja raskauden sujuvan hyvin. Erityisenä piirteenä vastauksissa tuli esille pelot synnytyksen komplikaatioista - jos synnyttävälle vanhemmalle sattuisi jotain synnytyksen aikana, ei hänen toiveensa enää välttämättä turvaisi sosiaalisen vanhemman asemaa lapsen elämässä, eikä hänen vanhemmuudellaan ole juridista turvaa.

”Pelkäsin että puolisololleni käy jotain pahaa ja joutuisin taistelemaan oikeudestani lapseen.”

”Pelkäsin sitä, että puolisololleni tapahtuisi jotain synnytyksessä, tai että hänelle ylipäänsä tapahtuisi jotain, joka olisi jo sellaisenaan katastrofaalista, ja jonka seurauksena minulla ei olisi mitään oikeuksia syntyneeseen lapseen puolisoni vanhempien ohi.”

Huolten vastaparina luokittelussa on perheen yhteinen, innokas odotus. Perheen hankkiminen yhdessä on ollut usein pitkään valmisteltu ja odotettu prosessi, joka raskauden aikana realisoituu toisen vanhemman tai puolison kasvavassa vatsassa, vauvan liikkeissä ja kodin valmistelamisessa uutta perheenjäsentä varten. Vanhemmat valmistautuvat lapsen mukanaan tuomaan elämänmuutokseen, jota odottavat yhdessä innokkaina.

Osa vanhemmista koki voimakkaasti raskauden olleen yhteinen kokemus. Vanhempi on ollut biologisen vanhemman rinnalla raskauden vaiheissa, ja on voinut samaistua raskaana olevan vanhemman kokemuksiin. Raskauden yhteisyydestä eroaviakin kokemuksia tuli vastauksissa esille; sosiaalinen vanhempi on ollut biologisen vanhemman tukena, mutta kuitenkin seurannut raskautta ulkopuolelta. Tällainen kokemus voi olla vanhemmalle yksilöllisesti joko positiivinen tai negatiivinen. Osa vanhemmista koki pääsevänsä helpommalla kuin biologinen vanhempi, joku taas saattoi kokea kateutta raskaudesta.

”Jännittää tulla vanhemmaksi ja olen ajoittain kateellinen kantavalle äidille hänen kokemuksistaan.”

”Vaikka en itse kantanut lasta, niin koin raskauden hyvin läheisenä tapahtumana ja usein puhumekin, että ”kun me olimme raskaana...”

Monissa vanhempien vastauksissa tuli esille toisistaan eroavia kokemuksia raskauden aikaisista ajatuksista vauvaan kiintymisestä. Jotkut kokevat suhteen vauvaan alkavan helposti jo raskauden aikana, ja he ilmaisivat vastauksissaan vahvaa kiintymistä vauvaan jo ennen tämän syntymää. Toiset ovat jännittäneet, miten suhde vauvaan lähtee alkuun. Sosiaalista vanhempaa voi ennen lapsen syntymää mietityttää, vaikuttaako biologisen siteen puuttuminen suhteeseen joko lapsen tai vanhemman omalta puolelta. Ammattilaisten tuki kaikille vanhemmille jo raskausaikana on tärkeää niin vanhemmuuden tukemiseksi kuin syntyvän lapsen hyvinvoinnin huomioimiseksi.

”Sain pestä vauvan ensimmäisenä [ja] sain olla ilman muuta vauvan kanssa. [...] Onnekseni sainkin ison jättipaidan, jonka alle vauva laitettiin. Sain tuhisevan uuden käärön iholleni.”

Raskausaikana varsinainen perhearki on vielä edessä, ja moni vanhempi pohtii odottaen tulevaa elämänvaihettaan. Ennen perhearjen vakiintumista vanhemmat pohtivat asemaansa niin henkilökohtaisesti koettuna että ulkopuolisten havainnoimanakin. Sosiaalisen vanhemman asema ei ole lapsen syntyessä juridisesti tunnustettu, ja moni pelkää vanhemmuutensa ohittamista myös esimerkiksi suvun piirissä tai terveydenhuollon palveluissa. Vanhemmat kokevat, etteivät voi olla varmoja ammattihenkilöstön osaamisesta kohdata moninaisia perheitä, ja osa vanhemmista kokeekin vanhemmuutensa vähättelyä ja epätasa-arvoista kohtelua perhemuotonsa vuoksi. Myös lähiverkoston pelätään suhtautuvan perheeseen ja vanhempiin eriarvoisesti, ja moni vanhempi ilmaisee toivovansa suvun ottavan lapsen osakseen biologistasta huolimatta ja kohtelevan vanhempia tasa-arvoisesti.

”Tunnen välillä oloni ulkopuoliseksi, en parisuhteessa enkä puolisoni toimesta, vaan ulkopuolisen maailman. Ihan kuin kaikki ajattelisivat, että vain puolisoni saa lapsen. Se tuntuu loukkaavalta.”

Sateenkaariperheessä muiden vanhempien ja puolison tuki on ensiarvoista sosiaalisen vanhemman kokemukselle osallisuudesta vanhemmuuteen ja perheeseen. Osa vanhemmista kokee raskauden aikana epävarmuutta siitä, miten heidän roolinsa vakiintuu perheeseen. Yhteiskunnassa ja perheiden palveluissa käytävää keskustelua määrittää yhä selkeä heteronormatiivisuus, mikä voi vaikuttaa myös vanhempien käsityksiin ja pyrkimyksiin löytää itselle sopivaa vanhemmuuden tapaa.

4.2.2 Vanhemman saama tuki

Vanhemmat pääsivät kyselyssä kertomaan, millaisia tuen tarpeita heillä on vanhemmuutensa eri vaiheissa ollut, onko heidän tuen tarpeensa tulleet kohdatuiksi ja kuka on heille tukea antanut. Kyselyssä kysyttiin myös vanhempien osallistumisesta vertaistukitoimintaan ja siihen liittyvistä kokemuksista. Vanhemmat pääsivät kertomaan myös muutoin lähiverkostonsa suhtautumisesta perheeseensä sekä mahdollisista kohtaamattomaksi tulon kokemuksistaan.

Osa sosiaalisista vanhemmista kertoo kokeneensa tilanteita, joissa heidän vanhemmuuttaan ei olla tunnustettu. Tällaisia tilanteita voi vanhemmilla tulla vastaan niin sukulaisten tai muiden läheisten kanssa, tai esimerkiksi työpaikalla tai palveluissa ammattihenkilöstön puolelta. Vanhemmuuden tunnustamatta jättäminen voi olla niin vanhemmuuden suoraa sanallista kieltämistä, tai hienovaraisempaa, erilaista suhtautumista vanhempain tai heteronormatiivisiin perhemalleihin viittaamista. Vastausten perusteella ammattihenkilöstön vanhemmuuden tunnustamattomuudessa on useammin kyse eksklusiivisista puhetavoista ja käyttäytymisestä vanhempaa kohtaan, mutta joskus myös vanhemmuuden suorasta kieltämisestä.

”Siellä mies työntekijä ei puhunut minulle mitään, ei kysellyt minulta mitään, eikä luokitellut minun kuuluvan perheeseen. Se satutti.”

Vanhemmilta kysyttiin, keneltä tai mistä he ovat saaneet tukea vanhemmuuteensa. Taulukossa 2 on kyselyssä esille tulleita merkittäväksi mainittuja tuen antajia.

Vanhemmuuteen tukea antaneet
Perhe ja lähiverkosto: <ul style="list-style-type: none"> – puoliso, lapsen muut vanhemmat – isovanhemmat ja muu suku – ystävät ja tuttavat – (työyhteisö)
Palvelujärjestelmä: <ul style="list-style-type: none"> – synnytyssairaala – neuvola – päiväkoti ja koulu – muut palvelut, esim. kuntoutus
Vertaistuki: <ul style="list-style-type: none"> – sateenkaariperheiden järjestötoiminta ja vertaistuki – muut perheelliset – perhekahvilat – kirjallisuus

Taulukko 2: Sosiaalisille vanhemmille tukea antaneiden luokittelu

Perhe ja lähiverkosto erottui vastauksissa merkittävimpana tuen lähteenä. Lähiverkostoon kuuluu oma perhe, vanhemmat ja muu suku, sekä ystävät ja tuttavat. Työyhteisö mainittiin mainittiin tuen antajana kerran, ja sen sijoittuminen tuen antajiin ei ollut muiden tavoin yksioikoinen. Työyhteisö kuitenkin voi olla vanhemman elämässä päivittäin mukana ja toimia merkittävänä tuen lähteenä, minkä vuoksi sen sijoittaminen tapahtui lähiverkoston alle. Palvelujärjestelmästä tuen lähteinä koettiin vastauksissa synnytyssairaala, neuvola, päiväkoti ja

koulu, sekä erikseen mainittuna muiden palveluiden joukossa kuntoutuspalvelut. Palveluiden esiin nouseminen vastauksissa kertoo peruspalveluiden olevan merkittävä tuki perheiden arjessa, ja palveluissa kyettäneen vastaamaan perheiden tarpeisiin. Myös perhekahvilat olisivat sopineet palvelujärjestelmän osalta tukea antaneiksi, mutta koska perhekahviloissa merkittävää oli juuri muiden perheiden kohtaaminen, sopi se luonnollisemmin vertaistukeen.

Vanhemmat kertoivat saaneensa vertaistukea niin sateenkaariperheellisiltä että muiltakin perheiltä, sillä arjen kokemukset ovat laajasti samaistuttavia. Vastauksissa esille nousi kuitenkin tarve kohdata ja kokea vertaisuutta muiden sateenkaariperheiden kanssa - eräässä vastauksessa vanhempi kertoi hakeneensa vertaisuuden kokemuksia kirjallisuudesta, kun saatavilla lähipiirissä tai järjestön kautta ei ollut muita sateenkaariperheellisiä. Moni vanhempi kertoo sateenkaariperheellisten vertaistuen olleen vanhemmuudelleen tärkeää, tai olisivat sitä kaivanneet. Vertaisten uskotaan pystyvän tukemaan erityisesti yhteiskunnan rakenteista johtuvan syrjinnän kestämiseen, esimerkiksi sisäisen adoption prosessin aikana.

Monien muiden vanhempien tavalla sosiaaliset vanhemmat kaipaavat käytännön neuvoja perhearkeen, tukea jaksamiseen ja rohkaisua. Perheen arki voi olla haastavaa ja väsyttävää, ja ensimmäisen lapsensa saaneet vanhemmat saattavat kaivata runsaastikin neuvoja lapsen hoivaamiseen. Erityisesti ensivanhemmat voivat kaivata myös rohkaisua osaamiselleen vauvan kanssa oloon ja hoivaamiseen. Perheiden haasteet, esimerkiksi terveysongelmat tai ero, luonnollisesti verottavat vanhempien jaksamista entisestään ja lisäävät tuen tarvetta.

Kyselyyn vastanneiden vanhempien kuvauksista erottuu kuitenkin erityinen tarve vanhemmuuden huomioiseen, tunnustamiseen ja vahvistamiseen. Vanhemmat kokevat paljon epävarmuutta siitä, tunnistavatko muut hänen vanhemmuutensa, mikä voi aiheuttaa tai syventää jo olemassa olevien vanhemmuuteen liittyviä epävarmuuden tunteita. Vanhemmat kaipaavat vanhemmuuden ohittamisen vastapainoksi enemmän rohkaisua ja tunnustusta. Vanhemmuuden vahvistamista kaivataan myös erityisesti perhe-elämän alkuvaiheilla, kun perheen arki ei ole vielä vakiintunut ja vanhempi muodostaa suhdetta uuteen perheenjäseneseen.

4.2.3 Sosiaalisen vanhemman erityiskokemukset

Sosiaalisten vanhempien erityiskokemuksia pyrittiin kyselyssä kartoittaa kysymällä, millaisia eroja vanhemmat itse näkevät biologisessa ja sosiaalisessa vanhemmuudessa, sekä mikä heidän on vanhemmuudessa yllättänyt. Lisäksi luokittelin vanhemman erityiskokemuksia käsitteleviksi kysymyksiksi kysymykset sukulaisten suhtautumisesta sosiaalisen vanhemman vanhemmuuteen sekä sukulaisten suhteesta lapseen.

Kysyttäessä osa vanhemmista ei näe eroja sosiaalisessa ja biologisessa vanhemmuudessa, eikä välttämättä tahdokaan erotella vanhemmuuttaan muiden vanhemmuudesta. Osa vanhemmista kuitenkin kertoo, että heillä on erityisiä kokemuksia sosiaaliseen vanhemmuuteensa liittyen. Vastauksissa esille tulevat kokemukset liittyvät biologiaan ja perinnöllisyyteen, sosiaalisen vanhemman asemaan, sekä vanhemmuuden kokemuksiin.

Useissa vanhempien omissakin vastauksissa tulee esille biologisen ja sosiaalisen vanhemmuuden ilmiselvin ero: biologiaan ja periytyvyyteen liittyvät seikat. Lapsi perii biologiselta vanhemmaltaan ulkonäöllisiä piirteitä sekä muun muassa perinnölliset alttiudet sairauksiin. Vanhemmat eivät vastausten perusteella kuitenkaan vaikuta ajattelevan tai harmittelevan asiaa erikoisemmin. Perinnöllisyyden sijaan joitakin vanhempia voi vaivata kykenemättömyys imettää lasta. Varsinkin lapsen ollessa pieni lapsen syöttäminen on suuri asia perheen elämässä niin ajalliselta osuudeltaan perheen arjessa, sekä merkitykseltään lapsen ja vanhemman suhteelle. Sosiaalinen vanhempi saattaa tuntea olevansa "kolmas pyörä" perheen arjessa, sillä ei voi imettämiseen osallistua. Osa vastaajista myös kuvasi kiintymyksen syventyvän nopeammin biologisella vanhemmalla, mikä voi äitien kohdalla selittyä esimerkiksi imettämisellä.

"Välillä tuntui kurjalle olla se äiti, joka piti lasta sylissä ja tynnytteli, että odota vielä hetki, kohta maitoäiti on valmis imettämään. Aivan, kuin olisin pitänyt vauvaa erossa tissiltä ja sitten se ihana henkilö saapui, joka pystyi ruokkimaan hänet. Tämä siis vain pieni harmittava tunne, joka yllätti minut täysin. Asiaan toi helpotusta, kun vauva välillä joi pumpattua maitoa pullosta: oli upeaa olla osana hänen ruokkimistaan!"

Sosiaalisen vanhemman asemaan liittyvät erityispiirteet liittyvät vanhemman huoliin hänen asemansa sivuuttamisesta lapsen vanhempana. Vanhemmilla on pelkoa ja jo realisoituneitakin kokemuksia esimerkiksi erotilanteista lapsen biologisen vanhemman kanssa, jolloin biologisella vanhemmalla on ollut etulyöntiasema esimerkiksi lapsen huoltajana.

Vaikka osa vanhemmista ei koe biologisen ja sosiaalisen vanhemman roolin vaikuttavan vanhemmuuteen, osa vanhemmista silti kokee biologisen vanhemman löytävän roolinsa vanhempana itseä sujuvammin. Sosiaalisena vanhempana on roolin löytämiseen saattanut mennä biologista vanhempaa pidempään. Osalla vastaajista oli myös omia biologisia lapsia, mikä mahdollisti roolien vertailun pelkästään omien kokemusten pohjalta. Roolin vakiintumattomuus perhearjen alussa voi liittyä mallien puuttumisella sekä vanhempi-lapsi-suhteen hitaammalla rakentumisella.

"Totta kai rakastin heti mutta lapsen piti tutustua ihan eri tavalla kuin biologiseen lapseen."

"Bioäidin äitiys on itsestäänselvää, sosiaalinen äiti joutuu hakemaan paikkaansa ja rooliansa."

Varsinkin lapsen kasvaessa vanhemmat kuitenkin usein palaavat toteamaan, että biologisella ja sosiaalisella vanhemmuudella ei juurikaan ole eroja - yhteisestä perheestä ollaan yhdessä vastuussa.

Suurin osa perheiden omaisista ei tee eroa lasten välille lasten biologisen alkuperän perusteella. Jotkut vanhemmista kuitenkin kertovat esimerkiksi isovanhempien suhtautuvan lämpimämmin lapsiin, joihin heillä on biologinen side. Isovanhempien suhtautuminen lapsenlapsiin saattaa lämmentä, kun suku viimein tapaa uuden perheenjäsenen, tai ennakkoluulot perheen arjen erikoisuudesta murenevat. Vastausten perusteella isovanhempia tai muita omaisia, jotka eivät lainkaan tunnusta lastenlasta tai sosiaalisen vanhemman vanhemmuutta on melko vähän. 57:stä vastaajasta tällaisesta kokemuksesta jonkun omaisen kohdalla kertovat seitsemän vastaajaa. Ilmiön harvinaisuudesta huolimatta se saattaa kuitenkin johtaa perheiden kannalta kivuliaisiin seurauksiin, kuten välien katkaisuun omaisten kanssa.

4.3 Kokemuksia palveluissa

Vanhempien kokemuksia palveluista kysyttiin hedelmöitysklinikoiden, neuvoloiden, synnytys-sairaaloitten, sekä päiväkodin ja koulun osalta. Vanhemmat kokivat saaneensa hedelmöitysklinikoilla pääasiassa hienovaraista ja tasavertaista kohtelua. Huomautettavaa joillakin vanhemmilla oli hoitohenkilökunnan tavasta hoitaa vain raskaaksi tulevaa vanhempaa huomioimatta tai informoimatta muita vanhempia. Esille tuli myös henkilökunnan kykenemättömyys tunnistaa moniapilaperheen tarpeita.

”Minut on huomioitu tasapuolisesti perheen toisena äitinä.”

”Hedelmöityshoitoklinikalla ei tunnistettu neliapilaperheen tarpeita eikä osattu vastata niihin.”

Sosiaalisten vanhempien kokemukset synnytyssairaalassa kohdatuksi tulemisesta olivat pääosin positiivisia. Vanhemmat kokivat tulleen kohdatuiksi lapsen ei-synnyttävänä vanhempana ja puolisona samaan tapaan kuin muutkin vanhemmat. Suurin osa vanhemmista kertoi henkilökunnan suhtautuvan avoimesti ja lämpimästi joko heti alkuun, tai viimeistään kun perhemuoto tuli heille selväksi. Osa kuitenkin koki, ettei henkilökunta ottanut heitä huomioon vanhempana eikä pyrkinyt ymmärtämään heidän perhemuotoaan tai tarpeitaan. Parantamisen varaa joidenkin vastausten mukaan oli myös perheiden tukemisessa vanhemmaksi tulossa ja vauvan hoivaamisessa ja käsittelyssä.

”Varmaan samalla tavalla kuin muita ei-synnyttäviä vanhempia. Olin synnytyksessä aktiivisesti mukana, saimme perhehuoneen ja olin kaikessa mukana. Joku hoitaja varmisti puolisolteni, että olenko siis toinen vanhempi, vai?”

Äitiys- ja lastenneuvoloissa vanhemmat kokevat saaneensa hyvää ja tarpeet huomioivaa palvelua. Perhemuotojen moninaisuus on arkipäiväistynyt suurimmassa osassa neuvolapalveluista. Osa vanhemmista kuitenkin kertoo, ettei sosiaalisen vanhemman tarpeita olla osattu huomioon; sosiaalisen vanhemman tuen tarpeet on sivuutettu, tai keskusteluissa ohitettu muiden perheiden kanssa läpikäytäviä osa-alueita kuten vanhempien seksuaalisuus lapsen saami-

sen jälkeen. Erityisesti perhevalmennukseen osallistuneet vanhemmat kokivat epätyytyväisyyttä palvelussa jatkuvasti esille nousevaan heteronormatiiviseen puhetapaan ja monimuotoisten perheiden ohittamiseen.

”Hyvin, koin olevani aivan yhtä tärkeässä asemassa kuin synnyttävä äiti.”

”Perhevalmennuksessa terveydenhoitaja jopa kehoitti ”kaikkia isiä tulemaan tänne” ja käytti keskusteluryhmästäni sanaa ”miesten ryhmä”.

Kyselyssä kartoitetuista palveluista vastaajilla oli positiivisimpia kokemuksia päiväkodeista ja kouluista. Vastaajat kokevat tulevaisuuden kohdatuiksi tasavertaisesti niin biologisen vanhemman kuin muiden perheiden vanhempainkin kanssa. Perheiden kanssa keskustellaan avoimesti, ja perheestä pyritään puhumaan perheen käyttämillä sanoilla ja nimillä. Vastauksista löytyy kuitenkin myös poikkeavia kokemuksia päiväkodeista, joissa perhemuotoa ei olla otettu huomioon varhaiskasvatuksessa, ja henkilökunnan tietämättömyys on aiheuttanut hämmennystä esimerkiksi toisen vanhemman hakiessa lasta kotiin.

”Päiväkodissa on ollut erittäin hyvät aloituskeskustelut, joissa on mietitty äitienpäivien vietot, käyty läpi meidän äitien nimitykset ja kyselty, olisiko muuta huomioitavaa.”

”Koen, että perhemuotomme ohitetaan, eikä sitä lapsemme kasvatuksessa myöskään huomioida.”

4.4 Vanhemmuuden juridiikka

Yhteiskunnalliseen asemaan ja juridiikkaan liittyvät seikat tuovat sateenkaariperheisiin ja sosiaalisille vanhemmille omanlaisiaan erityiskokemuksia, joiden vaikutuksista perheen arkeen ja vanhemmuuden kokemuksiin pyrittiin opinnäytetyössä selvittää.

4.4.1 Perheensisäinen adoptio ja huoltajuus

Vanhemmilta kysyttiin kyselyssä, onko heillä lasten juridista huoltajuutta tai vanhemmuutta, sekä miten ne heidän kokemustensa mukaan vaikuttavat heidän vanhemmuuteensa.

Suuri osa perheensisäisesti lapsensa adoptoineista koki adoptiolla olleen merkitystä omaan vanhemmuuteensa. Toteutunut adoptio vaikuttaa sekä ulkopuolisten havainnoimaan sosiaalisen vanhemman vanhemmuuteen, sekä hänen omiin kokemuksiinsa vanhemmuudesta. Merkittävää adoption varmistuttua vanhemmille kyselyn mukaan oli varmuus siitä, että lapsella on yhteiskunnan silmissä kaksi vanhempaa. Juridinen asema lapsen vanhempana turvaa perhettä ja lapsen oikeutta molempiin vanhempiin esimerkiksi kuolemantapauksen tai eron varalta. Vanhemmuuden virallisuus myös arjessa ja perheen asioita hoitaessa tuli esille joissakin vastauksissa.

Juridisen vanhemmuuden varmistuttua perheensisäisen adoption myötä osa vanhemmista koki myös saaneensa varmuutta omalle vanhemmuudelleen. Adoption tuoma varmuus on väistämättä sidoksissa vanhemmuuden juridiikkaan – juridisesti tunnustettu vanhemmuus sallii sosiaalisen vanhemman olla vanhempi ilman henkistä välimatkaa tai epävarmuutta omasta roolista. Ennen juridista vanhemmuutta vanhempi saattaa pitää alitajuistakin etäisyyttä perheeseen suojautumiskeinona, ja on täysivaltaisesti läsnä vasta asemansa varmistuttua.

”Ilman lain edessä vahvistettua suhdetta olisin paljon epävarmempi vanhempi.”

”Jonkinlaista rentoutta se toi lisää ja vahvempaa tunnetta ”meidän perheestä”.

”[Yhden lapsistani] olen adoptoinut ja adoptio vahvisti merkittävästi vanhemmuutta ja turvallisuuden tunnetta.”

Osa sosiaalisista vanhemmista ei ole voinut adoptoida perheensisäisesti, tai on päättänyt olla niin tekemättä. Adoptoimattomuuteen johtaneena syynä voi olla lapsen muut vanhemmat, esimerkiksi lapsen yllättäen tunnustanut vanhempi tai se, että apilaperheessä kahdella muulla vanhemmalla on jo juridinen vanhemmuus, eivätkä muut vanhemmat voi enää sitä saada. Vielä syntymättömän lapsen adoptoiminen on myös mahdotonta.

Osa sosiaalisista vanhemmista kokee, ettei juridisen vanhemmuuden puuttumisella ole vaikutusta heidän vanhemmuuteensa, vaan suhde lapseen on samanlainen kuin muilla vanhemmilla. Kuitenkin osa vanhemmista kokee adoptiomahdollisuuden luovan epävarmuutta vanhemmuuteen ja vaikuttavan perheen oikeuksiin.

”[T]unnen suurta epävarmuutta ja osittain pelkoa. Tunnen, etten ole ”oikea vanhempi”. Minulla ei ole varmaan tapaamisoikeutta, jos aviopuolisolleni tapahtuu jotakin tai jos eroaisin puolisostani.”

Perheensisäisen adoption prosessi koetaan perheissä usein myös nöyryyttävänä ja tarpeettoman raskaana prosessina.

”Minua loukkasi se, että jouduin adoptoimaan perheensisäisellä adoptiolla oman lapseni. Meidän liittoa ei tuolloin pidetty minkään arvoisena, vaan adoptio rinnastettiin [kansainväliseen] adoptioon.”

Ilman juridista vanhemmuuttakin vanhempi voi hakea lapsen huoltajuutta. Niistä vastanesta, jotka eivät olleet adoptoineet lasta perheensisäisesti, osalla oli oheishuoltajuus. Vastaaajien kokemusten mukaan oheishuoltajuus on pääasiassa mahdollistanut lapsen asioiden hoitamisen. Osa niin huoltajuutta hakeneista että niistä, jotka eivät ole sitä hakeneet, eivät kokeneet asian vaikuttavan vanhemmuuteensa. Huoltajuudesta vanhemmilla oli kuitenkin vähemmän tietoa, kuin perheensisäisestä adoptiosta.

”[T]ästä ei ole riittävästi tietoa saatavilla, en tiennyt onko se mahdollista.”

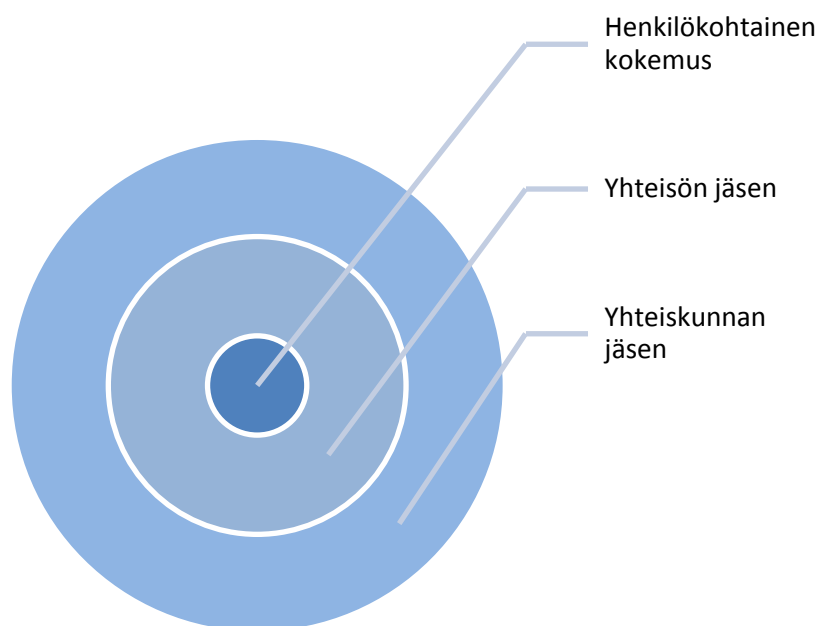
4.4.2 Vanhemmuuden jakaminen ja aiesopimukset

Mahdollisista aiesopimuksista kysyttiin vanhemmilta tiedustelemalla, minkälaisia sopimuksia vanhemmat olivat tehneet ennen lapsen syntymää, erittelemättä lainkaan millaisista sopimuksista oli kyse.

Aiesopimuksen ja tahdonilmaisun tehneet vanhemmat eivät olleet aineistossa yleisiä. Vain pieni osa vanhemmista kertoi tehneensä kirjallisen aiesopimuksen tai tahdonilmaisun perhetään koskevista seikoista. Aiesopimuksissa on saatettu sopia perhevapaista, vanhempien roolista perheessä ja kasvatuksessa tai sukusolujen luovuttajan roolista. Vain kaksi vastaajaa mainitsi tehneensä ennen synnytystä tahdonilmaisun synnyttävän vanhemman menehtymisen varalta. Kasvatuksesta, vanhempien vastuista ja vanhemmuuden tasapuolisuudesta suurin osa vanhemmista kertoi keskustelleensa ennen lapsen syntymää.

5 Yhteenveto

Opinnäytetyön lähtökohdat tarjosivat oivalliset puitteet sateenkaariperheiden arjen ja sosiaalisen vanhemmuuden tutkimiselle - tutkimuskysymysten avulla pyritään pureutumaan vielä vähän tutkittuun vanhemmuuden näkökulmaan. Kyselyn avulla pystytään avaamaan väläyksiä sosiaalisten vanhempien kokemuksista perhearjessa ja vähemmistön edustajina yhteiskunnassa. Sateenkaariperheiden kokemuksiin vaikuttavat väistämättä lainsäädännön ja yhteisöjen muovaamat lähtökohdat perhearjen toteuttamiselle, mikä realisoituu perheiden ja vanhempien kokemuksissa pitkällisenä perheytyymisen suunnitteluna, vanhemmuuden todentamisen monitulkaisuutena sekä juridisesta että sitä henkilökohtaisemmasta näkökulmasta, sekä usein ulkopuolisuuden tunteena vallitsevassa perheitä koskevassa diskurssissa. Opinnäytetyössä nousi selkeästi esille, miten yksilön kokemukseen vaikuttavat omien henkilökohtaisten kokemusten lisäksi kokemukset omassa yhteisössä sekä yhteiskunnassa.

Kuva 8: Opinnäytetyössä esille tulevia kokemuksiin vaikuttavia tasoja

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä olivat ”Millaisia kokemuksia sosiaalisilla vanhemmilla on raskaudesta, vanhemmuuteen valmistautumisesta, perheensisäisestä adoptiosta ja huoltajuudesta?”, ”Millaista tukea sosiaaliset vanhemmat ovat saaneet ja kaivanneet, ja miten he ovat kokeneet vanhemmuutensa tulleen huomioduksi?” sekä ”Millaisia muita erityisiä kokemuksia sosiaalisilla vanhemmilla on vanhemmuudesta?”. Jokaiseen kysymyksestä saatiin vähintään viitteellisiä vastauksia, joita olemassa oleva tutkimustieto vahvistaa.

Kyselyn tulosten avulla käy ilmi erityisesti sosiaalisten vanhempien kokemusten monimuotoisuus. Lienee turvallista olettaa, että sosiaalisista vanhemmista kukaan ei koe roolinsa perheessä määrittävän ensisijaisesti seksuaalivähemmistöstä tai vanhemmuuden ei-biologisuudesta käsin, vaan perheessä yksilöllisesti muovautuneen ja löytyneen paikan myötä. Perheen saaminen on perheissä useimmiten ollut suunnitelmallinen projekti, mutta vanhemmat joutuvat myös lapsen saamisen ja vanhemmuuden toteuttamisen myötä muovaamaan ja innovoimaan omia vanhemmuuden ja perheen mallejaan aktiivisesti.

Lainsäädännön ongelmat sekä asennoituminen monimuotoisia perheitä kohtaan vaikuttavat vanhempien kokemuksiin niin omasta sisäisestä vanhemmuudestaan että ulkoisista mahdollisuuksista vanhemmuuden toteuttamiseen. Yhteiskunnassa on yhä läsnä eriäviä standardeja perinteisestä ydinperheestä poikkeaville perhemalleille, mikä saa aikaan ulkopuolisuuden kokemuksia. Sateenkaariperheet joutuvat työskentelemään, jotta heidän perheensä tulee tunnistetuksi, eikä sekään aina takaa yhdenvertaista kohtelua omissa lähiverkostoissa tai esimerkiksi palvelujärjestelmässä.

Perheensisäisen adoption toteutumiseksi vanhempien on oltava rekisteröidyssä parisuhteessa, mikä vaikuttaa joidenkin vanhempien mahdollisuuksiin vanhemmuuden juridiseksi tunnistamiseksi. Heteroperheissä lasta tunnustettaessa vanhempien välillä ei ole vaatimuksena avio-
liitto, mutta sateenkaari-perheiden kohdalla vaatimukset ulottuvat yhä perheen ja parisuhteen sisäisiin asioihin.

Perhe joutuu todentamaan perheensisäisiä suhteitaan yhteiskunnalle ja viranomaisille. Perheet asetetaan eri asemaan muiden perheiden kanssa, mikä tuottaa epävarmuuden lisäksi perheille kokemuksen epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. Jotta sosiaalinen vanhempi näytetään lain silmissäkin vanhempana, on hänen oltava rekisteröidyssä parisuhteessa / avioliitossa lapsen biologisen vanhemman kanssa, ja lapsen syntymän jälkeen aloitettava adoptio-prosessi. Näin perheille erilaiset standardit asettavat vaatimukset tunkeutuvat sateenkaari-perheiden yksityisyyden alueelle toistuvasti perheen pyrkiessä turvaamaan oikeuksiaan.

Kyselyn avulla pyrittiin kartoittamaan, millaisia erityiskokemuksia sosiaalisilla vanhemmilla on vanhemmuudestaan sekä vanhempana huomioiduksi ja tuetuksi tulemisesta. Tulosten myötä vaikuttaa siltä, että vaikka kokemukset ovatkin suurelta osin universaalisti samaistuttavia, vanhemmilla on myös joitakin erityistarpeita. Vanhemmat kaipaavat tukea vanhemmuudelleen heitä poissulkevan perhekeskustelun ristitulesta ja joutuessaan monesti todentamaan vanhemmuuttaan. Perheet saattavat tarvita tukea itselle sopivien perheen ja vanhemmuuden mallien löytymiselle, rohkaisua omalle kykenevyydelleen sekä roolilleen perheessä, että arkipäivän tukea perhesuhteille.

Vertaistuellalla on merkittävä asema vanhempien tuessa, mutta todellisten mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumiseksi vanhempien erityistarpeita tulisi osata tunnistaa ja niihin vastata myös perheiden peruspalveluissa kuten neuvolassa ja varhaiskasvatuksessa. Monimuotoisten perheiden kohtaaminen palveluissa ei ole vielä aivan juurtunut ammattihenkilöstön osaamiseen, ja lisäkoulutus on monella palvelualalla yhä tarpeen. Perheiden kanssa käytävän keskustelun tulee olla avointa, voimaannuttavaa, sekä vanhemmuutta yksilöllisesti tunnistavaa ja tukevaa. Vastuu perheiden tarpeiden tunnistamisesta tulee olla palveluiden tarjoajilla ja ammattihenkilöstöllä ilman, että perheet joutuvat kouluttamaan tukijoitaan koko edustamansa vähemmistön puolesta.

Tutkimuksen sensitiivisyys on työn kannalta keskeinen tutkimuseettinen näkökulma. Vähemmistöryhmää tutkittaessa sensitiivinen työote niin tutkimusta toteutettaessa, analyysin aikana että raportoinnissa on tärkeää, ja työn on tähdättävä yleisen hyvän toteutumiseen. (Shaw & Holland 2014, 104-105.) Työtä toteuttaessani pyrin pitämään mielessä liiallisen toiseuden il-

mapiirin välttämisen muun muassa kielenkäytöllä ja aiheen käsittelyn tavoilla. Suurin osa sateenkaariperheistä kokee olevansa vain perhe muiden perheiden joukossa, eikä sosiaalinen vanhempi välttämättä halua eritellä vanhemmuuttaan muiden vanhempien vanhemmuudesta. Niin kiinnostavaa kuin perheiden erityiskysymysten pohtiminen ja tutkiminen onkin, on työssä ja tekstin sävyssä kiinnitettävä huomiota hienotunteisuuteen ja perheiden todellisia etuja edistävään tapaan tutkia ja esittää asioita.

Tutkimusprosessiin mukaan tuleminen analyysivaiheessa loi opinnäytetyön toteuttamiselle omanlaisensa lähtökohdat. Opinnäytetyöhön ei kuulunut aineiston keruuta, ja kyselyn toteutuksessa tehdyille ratkaisuille tuli löytää perusteluja jälkikäteen. Kyselyn vastausvaihtoehdot olivat osin moniselitteisiä, ja niiden avulla saattoi olla vaikeaa päätellä, kuinka ajankohtaisia vastaukset olivat. Vastauksissa kuitenkin ilmeni samankaltaisuuksia, joten kokemusten voi tulkita olevan toistuvia. Kyselyn tarkempi kohdistus tietyille aihealueille tai toisenlainen tutkimusmenetelmä olisi myös saattanut syventää saatuja vastauksia. Saatujen vastausten ja tulosten myötä aiheesta saadaan kuitenkin valaisevia näkökulmia, jotka luovat mahdollisuuksia monille jatkotutkimusaiheille. Aihetta tarkentamalla esimerkiksi sosiaalisen vanhemman kiintymyssuhteeseen tai aineistoa rajaamalla vaikkapa tietyn mallisiin perheisiin voitaisiin tuloksia syventää valaisevalla tavalla. Kehittämiskohteena voisi olla muun muassa sateenkaariperheiden tuentarpeisiin kohdennetut menetelmät tai apuvälineet ammattilaisille. Sateenkaariperheet ry:n työn kannalta merkittävää voisi olla vertaistuen merkityksen tutkiminen vanhempien ja perheiden hyvinvoinnin tukijana.

Kyselyn alkuun laittamisesta on myös vierähtänyt jo tovi - kiinnostavaa pitkällä tähtäimellä olisi saada tietää, ovatko perheiden kokemukset muuttuneet. Tasa-arvoisen avioliittolain voimaan astumisesta huolimatta tekemistä on vielä paljon myös esimerkiksi äitiys- ja translain osalta sekä apilaperheiden tunnistamisessa. Yhteiskunnallisilla muutoksilla pyritään vaikuttamaan perheiden arkeen positiivisesti, ja tutkimuksellisesta näkökulmasta olisi kiinnostavaa nähdä, miten ja millä aikavälillä muutokset realisoituvat perheiden kokemuksissa.

Lähteet

Adoptiolaki 22/2012. Viitattu 12.5.2017. Saatavilla:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120022#Pidp431008336>

Asikainen, P., Hietanen, S. ja Silvast, M. 2012. Kättilön ja terveydenhoitajan kohtaaminen neuvolapalveluissa sateenkaariperheiden kokemana. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä. Viitattu 15.5.2017. Saatavilla:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54235/Asikainen_Pauliina.pdf?sequence=1

Bruun, N. 2011. ”Ärsyttävän perinteinen perhe”. Sateenkaarevaa perheen ja äidin ääriviivojen uudelleenahmottelua. Yhteiskuntatieteiden laitos. Itä-Suomen Yliopisto. Joensuu. Viitattu 25.4.2017. Saatavilla:

http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110045/urn_nbn_fi_uef-20110045.pdf

Corbin, J. & Strauss, A. 2008. Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory 3e. Sage Publications. Los Angeles.

Doan, H. & Zimerman, A. 2008. Prenatal Attachment: A Developmental Mode. Int. J. Prenatal and Perinatal Psychology and Medicine Vol. 20 (2008) No. 1/2, s. 20-28. Viitattu 25.4.2017. Saatavilla:

http://www.mattes.de/buecher/praeinatale_psychologie/PP_PDF/PP_20_1-2_Doan_Zimerman.pdf

Hakulinen, T., Onwen-Huma, H., Varsa, H., Pulkkinen, P. & Sandt, P. 2016. Sukupuolten tasa-arvo neuvolan asiakastyössä. Miten tukea vanhempia ja lapsia sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta? Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2016:6. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Viitattu 24.3.2017. Saatavilla:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75613/06_2016_Sukupuolten%20tasa-arvo%20neuvolan%20asiakastyossa_NETTIIN_kansilla.pdf?sequence=1

Jämsä, J. 2003. Isä, joka on homo. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Sateenkaariperheet ry, 2012. Arviomuistio sijaissynnytysjärjestelyistä. Lausunto 13.11.2012. Sateenkaariperheet ry.

Seta ry. Perheensisäinen adoptio. Seta ry. Helsinki. Viitattu 24.5.2017. Saatavilla:

<http://seta.fi/perheen-sisainen-adoptio/>

Kansaneläkelaitos. 2017. Kela-täpät. Sateenkaariperheiden Kela-asiat uudistuvat - muista ilmoittaa Kelalle avoliitosta! 5.1.2017. Kansaneläkelaitos. Viitattu 15.5.2017. Saatavilla:

http://www.kela.fi/kela-tarpit/-/asset_publisher/NRuwl5uK5HK/content/sateenkaariperheiden-kela-asiat-uudistuvat-pysy-perilla-etuuksistasi-?_101_INSTANCE_NRuwl5uK5HK_redirect=%2Fkela-tarpit

Koulutusta sateenkaariperheistä. Sateenkaariperheet ry. Helsinki. Viitattu 24.11.2016.

<http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=63>

Korkala, M. 2014. Tunnustuksen saaminen perheensisäisessä adoptioprosessa. Sateenkaariperheiden kokemuksia adoptioevonnasta. Pro gradu -tutkielma. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola. Viitattu 13.5.2017. Saatavilla:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43461/URN:NBN:fi:juu-201405201765.pdf?sequence=1>

Kuosmanen, P. & Jämsä, J. (toim.) 2007. Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. SEIS - Suomi eteenpäin ilman syrjintää. Työministeriö. Helsinki. Viitattu 25.4.2017. Saatavilla:
<http://www.sateenkaariperheet.fi/userfiles/documents/suomalaisetsateenkaariperheet.pdf>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. Viitattu 15.5.2017. Saatavilla:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Lastenneuvolakäsikirja. 2017. Sateenkaariperhe. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Viitattu 15.5.2017. Saatavilla:
<https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketit/monimuotoiset-perheet/sateenkaariperheet>

Linder, J.L. 2011. Lesbian Non-Biological Mothers During the Transition to Parenthood. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Clinical Social Work. The Sanville Institute. Viitattu 25.4.2017. Saatavilla:
<http://emotionaltruth.com/wp-content/uploads/2013/03/DISS-FINAL-11-28-11.pdf>

McKelvey, M.M. 2013. The Other Mother: A Narrative Analysis of the Postpartum Experiences of Nonbirth Lesbian Mothers. Doctoral Dissertations. University of Connecticut Graduate School. Viitattu 12.5.2017. Saatavilla:
<https://pdfs.semanticscholar.org/4bb2/5848735555a4d0b3818b1c6b7e7388e6562.pdf>

Moilanen, P. & Räihä, P. 2007. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola & Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Uudistettu painos. PS-Kustannus: Jyväskylä, 46-69.

Moring, A. 2013. Oudot perheet. Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa. Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Helsingin yliopisto. Helsinki. Viitattu 25.3.2017. Saatavilla:
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39269/oudotper.pdf?sequence=1>

Mäkipää, S. 2011. Moninaiset perheet lapsen kasvualustana. Diaesitys. Tmi Capacitas Familia. 7.10.2011. Helsinki. Viitattu 13.5.2017. Saatavilla:
<http://slideplayer.fi/slide/2008203/>

Salminen, K. 2014. Isyyslain uudistaminen. Lausuntotiivistelmä. Mietintöjä ja lausuntoja 7/2014. Oikeusministeriö. Helsinki.

Pasanen, K. & Pärssinen-Hentula, I. 2011. Adoptiolapsen ja hänen vanhempiensa vuorovaikutuksen tukeminen. Teoksessa Sinkkonen & Kalland (toim.): Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. WSOY. Helsinki. 217-236.

Pennanen, M. 2009. Sateenkaariperheitten ja koulun välinen yhteistyö. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Hämeenlinna. Viitattu 13.5.2017. Saatavilla:
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80584/gradu03548.pdf?sequence=1>

Punamäki, R. 2011. Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen & Kalland (toim.): Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. WSOY. Helsinki. 95-114.

Pääkaupunkiseutu. Sateenkaariperheet ry. Helsinki. Viitattu 24.11.2016.
<http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=127>

Rauhala, M. 2008. Kun kaksi onkin kolme. Parisuhde, vanhemmuus ja lapsen kehitys vanhemmuuteen siirtymisen vaiheissa. Pro gradu -tutkielma. Psykologian laitos. Tampereen yliopisto. Tampere. Viitattu 12.5.2017. Saatavilla:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/78828/gradu02395.pdf?sequence=1>

Repokari, L. 2011. Vanhemmuus hedelmöityshoitojen jälkeen. Teoksessa Sinkkonen & Kalland (toim.): Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. WSOY. Helsinki. 197-206.

Sateenkaariperheen byrokratiaa. Sateenkaariperheet ry. Helsinki. Viitattu 12.11.2016. Saatavilla:
<http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=72>

Shaw, I. & Holland, S. 2014. Doing Qualitative Research in Social Work. SAGE Publications. Croydon.

Siirtymä vanhemmuuteen. 2016. Väestöliitto. Helsinki. Viitattu 12.11.2016.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/tietoa_parisuhdeammattilaisille/parisuhde_perhevalmennuksessa/siirtyma_vanhemmuuteen/

Silverman, D. 2010. Interpreting Qualitative Data. Third Edition. SAGE Publications Ltd. Pads-tow, Cornwall.

Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria - tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Duodecim aikakauskirja 2004; 120(15): 1866-73. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 24.3.2017.
Saatavilla: <http://www.duodecimlehti.fi/duo94437>

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan henkilöstön ammattieettiset ohjeet. Sosiaalialan koulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta 2013-2016. Viitattu 24.5.2016. Saatavilla:
<http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Toimintaa. Sateenkaariperheet ry. Helsinki. Viitattu 24.5.2017. Saatavilla:
<http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=36>

Tokkari, S. 2011. "Joskus lipsuttiin kuitenkin ja puhuttiin äideistä ja isistä". Diskurssianalyysi sateenkaariperheitten määrittymisestä perheeksi äitiys- ja lastenneuvolassa. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Turun yliopisto. Turku.
<http://www.sateenkaariperheet.fi/userfiles/documents/SannaMariTokkari.pdf>

Yhdistyksen esittely. Sateenkaariperheet ry. Helsinki. Viitattu 11.11.2016.
<http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=82>

Kuviot

Kuva 1: Vastaajien sukupuolijakauma.....	18
Kuva 2: Vastaajien ikäjakauma.....	19
Kuva 3: Vastaajien lapsimäärät	19
Kuva 4: Vastaajien lasten iät	20
Kuva 5: Sosiaalisten ja biologisten vanhempien jakauma vastaajissa	20
Kuva 6: Uusperheisiin kuuluvien osuus vastaajista.....	21
Kuva 7: Vastaajien perhemuodot	21
Kuva 8: Opinnäytetyössä esille tulevia kokemuksiin vaikuttavia tasoja	32

Taulukot

Taulukko 1: Vastaajien kuvaamia kokemuksia raskausajalta luokiteltuna.....	23
Taulukko 2: Sosiaalisille vanhemmille tukea antaneiden luokittelu	25

Liitteet
Liite 1: Kyselypohja

Kysely sosiaalisille vanhemmille

Kysely on tarkoitettu sekä tuleville että jo lapsellisille sosiaalisille vanhemmille. Sosiaalisilla vanhemmilla tarkoitetaan tässä yhteydessä vanhempia, joilla on vähintään yksi ei-biologinen lapsi. Tieto on luottamuksellista, eikä vastauksista julkaista mitään osia, niin että yksittäisiä vastaajia voisi tunnistaa. Vastauksia voidaan käyttää mm. koulutus- ja kehittämistarkoitukseen ja taustamateriaalina. Kysely tehdään nimettömänä. Halutessasi voit vastata vain osaan kysymyksistä.

Sukupuoli

- ☐ Cis-nainen (sukupuolen kokemus vastaa syntymätodistuksen sukupuolta)
- ☐ Cis-mies (sukupuolen kokemus vastaa syntymätodistuksen sukupuolta)
- ☐ Transnainen
- ☐ Transmies
- ☐ Intersukupuolinen
- ☐ Muunsukupuolinen
- ☐ Jokin muu, mikä

Sukupuoli? -Jokin muu, mikä

Oma ikäsi?

☐ -20

☐ 20-29

☐ 30-39

☐ 40-49

☐ 50-59

☐ 60-69

☐ 70-79

☐ 80+

Lapsimäärä?

☐ Esikoista odotetaan

☐ 1

☐ 2

☐ 3

☐ 4

☐ 5+

Lapsen/lasten ikä?

- ☐ Vauva
- ☐ Taapero
- ☐ Päiväkoti-ikäinen/Leikki-ikäinen
- ☐ Koululainen
- ☐ Teini
- ☐ Aikuinen
- ☐ Kaikenikäisiä
- ☐ Vielä syntymätön

Oletko

- ☐ Sosiaalinen ja biologinen vanhempi
- ☐ Sosiaalinen vanhempi

Oletko vanhempi

- ☐ Yhdessä hankituille lapsille
- ☐ Uusperheen lapsille
- ☐ Molemmille yllämainituille

Perhemuoto (jos statuksesi on eronnut, valitse se perhemuoto, missä lapsesi ovat syntyneet)

- ☐ Neliapilaperhe
- ☐ Kolmiapilaperhe
- ☐ Kaksapilaperhe (=kahden ystävyksen perhe)
- ☐ Uusperhe
- ☐ Ydinperhe, klinikalta saadut sukusolut
- ☐ Ydinperhe, itse hankittu sukusolujen lahjoittaja

Oletko adoptoinut lapsesi perheensisäisesti?

- ☐ Kyllä
- ☐ En
- ☐ Osan olen, osan en

Jos olet adoptoinut lapsesi, miten adoptio vaikutti vanhemmuuteesi?

Jos et ole adoptoinut lastasi, mikä tähän on syynä? Kuinka koet tämän vaikuttavan vanhemmuuteesi?

Jos et ole adoptoinut lastasi, oletko lapsen (oheis)huoltaja? Miten se, että olet tai et ole huoltaja, vaikuttaa vanhemmuuteesi?

Miten koet/koit raskausajan? Millaisia toiveita ja pelkoja sinulla on/oli?

Keneltä tai mistä olet saanut tukea vanhemmuuteesi?

Millaista tukea olet kaivannut vanhemmuuden eri vaiheissa?
Oletko sitä saanut ja keneltä/mistä?

Miten sinut ja vanhemmuutesi on huomioitu
hedelmöitysklinikoilla?

Miten sinut ja vanhemmuutesi on huomioitu äitiys- ja
lastenneuvolassa?

Miten sinut ja vanhemmuutesi on huomioitu synnytyssairaalassa?

Miten sinut ja vanhemmuutesi on huomioitu
päiväkodissa/koulussa?

Miten sukulaiset ovat suhtautuneet vanhemmuuteesi? Onko esim.
isovanhempien suhtautuminen erilaista sosiaalisia ja biologisia
lastenlapsia kohtaan?

Onko tilanteita, joissa vanhemmuuttasi ei ole tunnustettu? Mitä tapahtui?

Millaisia eroja näet biologisessa ja sosiaalisessa vanhemmuudessa?

Minkälaisia sopimuksia teitte vanhemmuuden jakamisesta ennen lapsen syntymää?

Mikä on yllättänyt sinut vanhemmuudessa?

Mitä muuta haluat sanoa?

Oletko osallistunut sosiaalisten vanhempien ryhmiin? Jos olet, millaisia kokemuksia niistä? Kehitysideoita?
